

Библиотека
ТРАГОМ СЛОВЕНА
Књига 60

Уредник
Весна Пешић

Лектура и коректура текста
Пешић и синови

Штампа
Атеље Сава

Дизајн
Душан Драшковић

Продаја
062/1264-824
063/264-824
064/222-3716

Издавач
„Пешић и синови“
11000Београд, Топличин венац 17
Тел./факс: +381/11/2183-740
www.pesicisinovi.co.rs
e/mail veca.pesic@gmail.com

ISBN 978-86-7540-178-0

МИРОСЛАВ ДИМИТРИЈЕВИЋ

МОРАВА
ПЛАНЕТАРНИ ФЕНОМЕН

ПЕШИЋ И СИНОВИ

Београд, 2013.

МОРАВА-ГЕОГРАФСКИ, ИСТОРИЈСКИ, ЕТНИЧКИ И ДРЖАВОТВОРНИ ПОЈАМ

Велика Морава је највећа србска река, али наравно, не спада у највеће светске реке и ни по којим параметрима се не може мерити са: Амазоном, Мисисипијем, Индом, Гангом, Волгом, Дњепром, Дњестром, Доном, а као што је познато, не убраја се ни у четири библијске „рајске реке“ у које спадају: Дунав, Нил, Тигар и Еуфрат. Али је зато овај хидроним, као и сам појам **Морава**, универзалнији од свих горе поменутих, бројнији и присутнији на планети Земљи, у ареалу од Индије до Ирске и од Тибета до Атлантика.

Морава је планетарни феномен.

Морава је истовремено: хидроним, ороним, топоним и етноним, односно, она је одувек била, а то је и данас, истовремено: и реке, и планине, и насеља, и народ, и земље, и државе, и административне области ...

А ту поливалентност, ширину појма, ту свеобухватност **Мораве** као географског, историјског, етничког и културолошког појма, нема ни један други назив, термин или појмовник на земаљској кугли. А у дугој историји Срба, **Морава** је

управо била све то. Још је *Павел Шафарик* запазио: „**Мораве - једва да се могу побројати**“.

Зато је **Морава** „јединствена река у свету која није властита именица.... У Србији их има три, а у земљама од Индије до Ирске по једна. Две су стале баш у Сталаћ да направе трећу“, записао је *Љубиша Д. Јовановић* („Преумљење“, Београд, 2008).

МОРАВА-РЕКА И МОРАВА - СЕЛО У ИНДИЈИ

Када смо већ почели од најдаље **Мораве** у Индије, морамо да наведемо и речи руског историчара *Мороскина* који пише да је „од хималајских до индијских планина живео народ под именом Сјамскрита или Срби“, творци самскритског или санскритског језика и писма и такозване ведске културе на индијском потконтиненту и „у тој унутрашњој Индији биле су главне државе Празија, иза ње велика држава Сабарска, затим Сербанија и у приморској Индији – Пановска (Панонска, можда и Господска) држава“. О србској постојбини у Индији, о тим Индоаријцима или ведским Србима – Самскрићанима, сведочи нам и цитат из „*Ритера*“ (стр. 29): „Са врха Мера (света србска планина у Индији, станиште богова на челу са Сварогом-примедба М.Д.), пружају се његове гране као Химават, Хенакуташ и Нишадес, на којима је живео сурови и одевен у одело од коже народ Срба или Срба“.

Срби су тамо живели на простору између хималајских и индијских планина, много хиљада

година. О постојању србских држава у Индији говоре и записи Александра Великог Карановића, цара србског, који је у четвртом веку пре Христа обновио велико србско светско царство на три суседна континента.

Масовна исељавања Срба из Индије почела су на отприлике 5.000 година пре Христа, а узрок тој великој сеоби је, по *Мороскину* и другим историчарима, била пандемија куге, али и непрестани напади црнопутих дравида са југа, чија се најезда није могла зауставити. И у индијским географским картама постоје називи чистог србског значења: Срба, Собрана, Ковиље, Мала бара, Царева, Србату, Борје, Веселград... За утврђивање постојања неке нације, може се према називима река, планина, брда, потока, језера и насеља врло прецизно одредити, одгонетнути кретање народа и велике сеобе у прошлости, као и њихови народни називи.

Милош С. Милојевић, зачетник лингвистичке историјске методе, открио и записао на свом великом путовању од Индије и Кине до Јадрана и Балтика преко седам стотина србских етнонима, оронима, топонима и хидронима.

Као пример да су Срби свуда где су били остављали једно те исто име тамо где су краће или дуже времена пребивали, боравили, живели и своје државе оснивали, може се навести и еклатантан и типичан пример назива – ***Морава***.

Осим директног увида на терену, и у историјску литературу, *Милош С. Милојевић* је имао увиду и већину познатих географских и историјских карата,

па је, поред осталих, прегледао књигу и карту „*Британска империја у Индији*“, коју је средином 19. века сачинио гроф *Бјорнштајерн*, на којој се читају типична србска имена река: **Морава**, Млава, Тимок, Драва, Буна, Дунаи (Дунав), као и називи места: Котар, Рунић, Даљ, Даб, Равна Гора, Дрвар, Србумпур, Сербинагор, Мићани, Сербја... Иако немају индијско значење, у Индији и данас постоје географски називи: Србица, Сарбалин, Сабије, Пољача, Јарак, Лујан, Гора, Нана, Божан, Чујан, Драгор, Сањарин, Јара, Неда и на стотине других назива србскога порекла и значења. Речна — зове се један предео међу Робом и Ченабом рек: а Баре између Бијаше и Рабе реке, — Панинпут, Рупара, Куда, Која и Дуб на ушћу Инда, Котовар, Мирпур, Пињара пл: Гилан, **Морава** сел: Лака и Лека пл: Богатор, (*Милош Милојевић „Одломци историје Срба“*, стр. 36).

Дакле, у Индији налазимо две **Мораве** – **Мораву реку и Мораву село**.

КОЛЕВКА МОРАВАЦА - КОЛЕВКА БЕЛЕ РАСЕ

Множећи се у „Дунавском басену народа“ – „колевци цивилизације“ и ширећи се у концентричним круговима преко евроазијског континента у потрази за новим животним простором, Протосрби, односно њихова бројна племена предвођена најразвијенијим Медима, који се Аријима прозваше, из србског Поддунавља и **Поморавља** – „колевке беле расе, белог европеида“, понесоше са собом и друга имена из

старог краја и њима именовану реке, планине, језера и места у новом завичају. Дакле, колевка „**почетног народа**“, или „**првородног народа**“, од кога су се касније развили сви остали сродни народи, била је дакле територија Средњег Подунавља и шире гледано Централни Балкан, о чему сведоче бројни локалитети: Лепенски вир, Винча, Бело брдо, Хајдучка воденица, затим бројни локалитети у долини **Велике Мораве** као што су: Дреновац код Параћина, Супска код Ћуприје, Слатина, између аутопута Коридор 10 и Српске фабрике стакла у Параћину и многа друга мања налазишта с обе стране **Великоморавске долине**, чији број прелази неколико стотина.

На том простору рођена су прва и најстарија протосрпска племена беле пути – Беласти, односно Пеласти или Пелазги под којим именом су записани код *Хомера*, *Херодота*, и у многим другим античким и нововековним изворима.

И *Херодот* тврди да најнапредније Протосрпско племе Меди воде порекло од Аријеваца, јер су их у његово време тако и звали. Од Меда који се са Балкана нису никада потпуно иселили ка далеком истоку у време економских сеоба и тражења животног простора, већ су остали на свом првородном огњишту, у колевци белог човека – европеида, настала су друга Аријевска племена: Рачани (Рашани), Дачани, Илијевци (Илири), Морава племе и многи други народи у праисторији.

ПЛЕМЕ МОРАВА, МОРВАНИ И ЗАМОРАВЉАНИ

Арапски историограф *Масуди* набрајајући која су то племена настала од Јафетовог порода, а после Великог библијског потопа, вели да су то су: Вељани (Вељићи, касније променили име у Љутићи, а Вељића и Љутића има и данас у Поморављу, у Европи, посебно у Немачкој где су асимиловани, уосталом као и Бодрићи, својевремено два највећа европска народа у раном средњем веку, али их има, наравно, и широм Балкана и света. Њихов најзначајнији народни јунак је –Љутица Богдан, опеван и у народним епским песмама), племе Дулени са вођом који се звао Слава, па претпостављамо да је предео око реке Дуленке близу Јагодине био њихово централно седиште, *Масуди* даље наводи и племе Сарбин „племе веома опасно за своје противнике, **племе *Морава* (*Моравци*)**, а одмах до њих ***Морвани*** (племе сродно ***Моравцима***), племе Сасин (Саки или ***Заморављани***, што ћемо касније видети код *Бергмана*), онда племе Баранџаби... Племене Сарбин (Србин), пише даље *Масуди*, они су народ окружен Словенима, у великом поштовању од свих других племена, којима су владали, а зашто су толико били поштовани, требало би много да се казује, из разноразних разлога“, наводи арапски хроничар.

МОРАВЕ КОД ВАВИЛОНА

О траговима живљења Срба у Средњој Азији *Милош С. Милојевић* у свом поменутом делу даље

пише: „Део Срба из Инђије пошав преко дан: средње Азије Персије, Ирана и т.д. на Хвалиском, или сада тако званом Касписком мору, раздвоји се у два крака, од којих један потискиван даље насели дан: тако звану Малу Азију и у Европи дан. српске земље на овом српском - балканском - тропољу, као још и даље, и то пре доласка Елинаи других народа. Други крак дуго је се задржавао око Каспијског мора и доцније погнат другим туђим силама, засељавао је Ерменију и Кавказ, одавде прогањан ишао је даље саједињавао се око Црног и Азовског мора са осталом својом браћом и на последку заселио данашњу Ђерманију, Русију Пољску и т.д. пошто је још даље потискиван и помогнут осталим групама треће гране, потискиване Китајцима преко данашњег Сибира и т.д.

За све казано имамо ових старих и историчких дата у именима места, народа и т.д. као: Ниш, Драгијана и народ Драги, Драгићи, Пура, **Морава** — **Margus** — **Морављани**, Суза, Азара, Рађе, Вера, Лариса — наша Лариса — Нина, или Ниновија, Загора, Спасин — Spasiu — Борсипа, Гилане и **Морава** код дан; развалина вавилонских“.

Овде, дакле, налазимо **Мораву** која означава **народ који се зове - Морава, заправо Морављани**, поред других србских племена/народа: Драгића, Пурића, Сузића, Спасинића (Спасића) и тако даље, али истовремено **Милојевић** бележи и **Мораву** „код данашњих развалина вавилонских“. Очигледно да је реч о месту, насеобини **Морављана или Мораваца**,

вероватно главном центру овог племена, **главном граду Морављана**.

МОРАВЕ У ЈЕРМЕНИЈИ И СРЕДЊОЈ АЗИЈИ

Милош Милојевић (стр. 48, поменутог дела) проналази **Мораву** и у Јерменији:

„Даље се спомиње о Рацима у Ерменији, који се зову Сарбабаре или Сарбапар т.ј. Сарб или Серб, глава, главар независан, господар, цар и баре персијски – сећи што обе речи значе персијски главосеци т.ј. народ који у рату одсеца непријатељске главе; а и прича се да је овај народ одвећ жесток, јер он сече, онима које ухвати, ноге, руке и тд. Берласи р., Алеван, Бичан, Сурб, Госарцин, Давуш, Годан, Багуни, Бијани, Сисахан, Крта, Парчкан, **Морави**, Брдачор, Цара, Сурб, Симон, Покри...”

„Даље по другим данашњим државама средње Азије, као: Афганистану, Курдистану, Бухари, Туркестану и т.д. које се немогаше обићи без српског имена, стан или станиште, налазимо ова чисто српска имена: Србјанд, Сикира, Оба, Гојан, Бржуњ, Комар, Дошак, Божун, Дуб, Руј, Бурјам, Србах или Сарбах, Хилжит р. и место, Кума или Хлма р. Белуг пл. Бољар р.; Татикан р. Ђура р. Бесун, Сербачан р. Харча р. Козар, Духни, Робје, Каралниа, Крши, Миробад, Викан, Вичан, Минор, Кулпа, Ардаљ, Сираб, Благуј, Кућа, Липа, Каљурна, Сирбанд, или Србад, Мерочак, Сардаба, Србдуба, Мирђан, Чичак, Сирбенхан, Чача, Чинар, Радкан, Ниша пустара и развалине града и река, Нишибур,

Кожан, Сарбуан, **Маргилан, или Морава**, Гилан, Дувно, Јармазар, Сузак, Уратепет, Уратупа, Сигуна р., Ђурђена р. Балканске план., залив и река Балкан...“ (*М. Милојевић: „Одломци историје Срба“, Београд, 1872. стр. 43*). И тамо у Азији и овде су биле реке и градови тога имена... Темна — Темнон планина, вид: наш дан. Темнић...“, пише *Милош С. Милојевић*.

Темнић је област у **Великом Поморављу**, на левој обали реке **Мораве**. Име је добио по Теменићима, једној грани Ераклића, односно потомака Бога Сербона. У Темнићу је боравио и Александар Велики као дечак и младић, јер му је отац био из тог племена. Наиме када су се Теменићи намножили у долини **Велике Мораве**, један део народа је пошао на запад, предвођен Караном, и населио просторе око Краљева (бивши Карановац) Ибра, и **Западне Мораве**. Данашње србске Ере, које су насељене на тим просторима су потомци племена Ераклића, односно Бога Сербона.

ЗАМОРАВЦИ СУ НАРОД САКИ ИЛИ МАГОГ

Јован Деретић у свом делу „*Античка Србија*“, (*Темерин, 2000*), наводећи *Равенског Анонимуса* даје још један нови податак о постојању реке **Мораве** и народа који се звао **Заморавци или Заморављани**, дакле они који су се настанили и живе – за **Моравом**:

„Између земаља Аријане и Бактријане налазила се река која се на санскритском помиње као **Маргус**, (што тврди и *Милан Будимир* о хидронимији **Маргус**

– наша примедба), а код грчких писаца као **Маргианис**, код неких источних народа као **Мархава**, а чије је право име било **Морава** (43. ст.23). Саке, који су живели преко те реке, називали су **За-Моравиас**, што значи **Заморавци**. *Херодот* ово име помиње као **Хамургиес** (39. VII.64). Грци ту земљу помињу и као **"Аморхеус"**.

Тако је краљ племена Дервика, који је био побеђен од персијског цара Кира Великог, назван **краљем Аморхеоса** што је преличено име **Заморавља**.

Једна владарка Сака (**Заморављана**), односно Меса-Гета, помиње се као Зарина, (Зеринех на персијском), за коју се каже да је била пореклом из аријевске земље и да је наследила свога мужа на престолу. Владала је у време Астобара краља Медије (43.ст.23/24). *Бергман* каже да име племена Дервика потиче од речи дерво, то јест, дрво. Припадници тог племена називали су се Дервљанима, као што је то био случај много касније са једним племеном у Русији.

Бергман нам још каже да су **Саки**, дакле **Заморавци**, упали у Месопотамију 620. г. п.н.е и да **њих Бабилонци називају Ма-Гог**. На њиховом челу, приликом тог упада, био је вођа **Мадуа**. Једно од старих имена Дунава било је **Матоас** (43.ст.31). *Бергман* доводи у везу име Дунава са именом вође Меса-Гета (**Срба Замораваца**). Ово је очито исто име, пошто је често вршена замена гласова 'Д' и 'Т'. Оба имена су настала од имена - Меди.

То значи да се Дунав, бар на његовом доњем току, који су Грци називали Истрос, код Срба називао по имену Меда, као Медова. То је један

доказ више да су Меса-Гети у ствари дунавски Гети, односно медијски Гети, а да је вардунски Ма-Гог и јеврејски Магог. Поред Мадаја, Магог је други Јафетов син који је прешао из Европе у Азију. Заправо ради се о истом народу, па чак и о истом племену само насељеном у другој земљи и зато се они у Светом писму приказују одвојено. Код савремених писаца врло често срећемо изјаве да су Магог - Скити, а они су преци Словена (8.ст.23). Иако је ово у суштини тачно, начин на који је речено чини га нејасним чак и за људе који су посвећени у стару историју.

Страбон помиње веровање Меса-Гета и каже да су они веровали у врховног и јединственог бога, представника сунца, и њему су жртвовали коња спаљивањем (86.XI.6). Видимо да су Меса-Гети имали исто веровање као и сва српска племена тог времена. *Џозеф Меде* каже да су у неким случајевима и Сиријци називани Магогом (35.ст.280). То се односи и на Сирију и на Асирију у којој је верски поредак био устројен на челу са богом сунца. *Бошар* каже да је Магог оличен у Прометеју. (2.I.I.II). Према Еузебију, опсада Бактре била је 2.008. г. п.н.е. (3.ст.350). У *Пољеновом* приказу Баковог (Ниновог) освајања Азије, стоји да је Бак освојио прво Индију па онда Бактријану уз помоћ Индуса. Са овим Пољеновим приказом догађаја слажу се и сви други извори. Према томе, Бактријана је била последња освојена земља у Азији и са њоме је завршио освајања. Ми можемо узети 2008. г. п. н.е. као завршну годину Ниновог освајања у Азији. Пошто је његово освајање Азије

трајало 17 година, то значи да је Нино (Белић) пошао из Србије 2025. г. п. н.е, односно из Нисе (Ниша), значи са простора данашње **Јужне Мораве**. После 17 или 18 година Нино се вратио у Србију. Нино је вршио освајања и у Европи, али се не може поуздано установити да ли је та освајања вршио пре похода у Азију или по повратку. Једино је познато да при повратку у Србију није довео своју жену Семираму, него ју је оставио да доврши изградњу Вавилона. Нино је основао тај град и посветио га богу Белу, односно Белом богу. Семирама је довршила његову изградњу 2005. г. п. н.е. Пре Нина, Бабилон је постојао као неко мало насеље које су Сумерци звали Кадимира. Јевреји Бела називају Баал и име новог града преводе са Баб-или или Баб-илану, што значи Божија-врата, односно Баалова-врата. Јеврејско Бабилану Грци су спојили у Бабилон“, пише *Јован Деретић*.

МОРАВА БИНЧЕ – ГРАД НА ТИБЕТУ

Милош Милојевић је истраживао језичку и културну баштину Тибета и пронашао је неколико десетина чисто србских назива и имена:

„Тако да почнемо од Тибета: Нано— хе р: кад јој се одузме ово кинезско **хе**, које у идућим именима где га буде нећемо ни писати, онда излази чиста наша Нана, мати и т. д. Чен, Божан, Милован, Бан, Чујан, Људин, Чедо, Данаши, Брама, Лујан, Досјела пл. Јарлин р. Мак Башуј река , Бајан р. Биле р. **Бинча р. наша Винча, Морава — Бинче гр...** Нетреба само заборавити ту околност, што још

и дан данашњи многа азијска племена носе имена дан: Славена, — индоеврп: — као и млога што носе немачких народа и т.д. Особито кад се узме, да и у Китају (данашња Кина, наша примедба) има војених народа, који носе имена таква, као Сибоје — Србоје — Осети, наши Осећани у Босни и т.д. А све ово тврди, још једна околност а именом та: што се сви ти народи покорени Русима, врло брзо претопили“ пише *Милош Милојевић*.

Дакле и на Тибету, на реци Бинча (Винча) налази се **град Морава-Бинча**. Овога пута **Морава** је србски топоним на Тибету, „крову света“.

Да су називи добоко прожети србским значењем и неоспорно србског су порекла још од Протосрбских времена Меда и Аријеваца на Балкану, односно од ведских времена, доказују нам и данашњи топоними у садашњој Србији на Балкану: **Винча**, место и главни локалитет србске праисторије културе, цивилизације и писмености, као и **Бинч – Морава**, односно **Јужна Морава** у горњем току носи управо идентично име, па и сам назив **Морава**, није се изменио ни за длаку.

МОРАВЉАНИ У ИТАЛИЈИ И ЊИХОВ ГЛАВНИ ГРАД - МОРЕВУ

Моравски народ у Италији, поред осталих србских племена, је најстарији народ на Апенинском полуострву, где га је затекао и римски песник *Вергилије*. *Вергилије* га спомиње као **Маруви**, који имају главни град – **Морева – Морава**. О томе *Милош Милојевић* пише: „Од искона и пре доласка и

насеобина грчких у Сицилији и т.д. пре доласка Римљана и Гала и њихових држава и т. живио је скоро у целој дан: Италији, као корени(ти) и једини народ српски и то у облику ових својих племена: (и овде *Милојевић* набраја и описује на стотине србских племена, поред осталих и такозване Самнићане под редним бројем 7):

„**Марши, Марућани, Вестини, Френтани и Пељни**, била су племена **Самнићана**, а *Виргилије* назива их *Maruvii* и *земљу њихову Marubia* — т.ј. **Морављани, Моравија** — Главни град им се, у време *Виргилијево*, звао *Moreva* — **Морава** и т.д. У **Самнићана** је био град Језернија— Aesernia — Бојана, Темна (Темнић), Пауна — Παυνα — Вертана река, Лај, а у Брута: Темеша, Међма или Међа = Medma — Голеч р: Сила, Шума, Кремена, Коња — Коенус и река Кратај“, сведочи *Милојевић*.

Ти древни **Моравци** у Италији су дакле: Марши (Маршићи, Маричићи, Марчићи, Маршићани, Марчетићи...), затим Марућани (Марићани, Марућанци, Марушанци, Марићи, Маршићевићи... што је изгледа више фамилијарни надимак, каквих има и у данашњој Србији), потом Вестини (вероватно искварени облик Бести, од врло опасног српског племена Беса, Бештићи, Вестићи, Весићи, Вештинићи...), Френтани (вероватно *Виргилијев* прелик од Брегана, Брежана, Брегина, Бренгана, односно Брђана, које грчки извори спомињу као Фригијце (Бригијце) Фрижане односно Брежане, учеснике Тројанског рата). **Моравско племе** Пељни су вероватно Пељнићи, Пељкићи, Пељковићи или Пејковићи, Пејкићи, Пољнићи, Полићи, Паљници,

Паљеници... Сва ова **моравска племена** у Италији звали су се, као што смо видели, још и Самнићани, што говори можда у прилог тези да су се први доселили са србске **Мораве** у Италију и да су ту дуго били – сами, односно Самнићи. Други покушај етимологисања овог етнонима би водио ка Самскрићанима или Самостворенима, Првостворенима, Самскритима, Санскритима, како се прасрбски језик **Мораваца** прозвао у Индији. Зато многи историчари овај народ и зову Самскрити или Санскрићанима, који су створили ненадмашну ведску културу и цивилизацију Индији, и да су и тамо имали своју реку и град – **Мораву**, као што смо видели. Овде треба додати и још један хидроним – **Морана**, који се јавља у околини Венеције. О томе **Милојевић** вели:

„У дан. венец: краљевству Сача р. **Море**, Славини — **More di Schavani**. Одера, Град: Медвак, Брента, Бурјан, **Морана**, Ливенца, Плава, Сила, Јара...“ **Морана** је била србска богиња воде и река, тражила је људске жртве, морила људе и прозвали су је – **Мора**. Неки лингвисти и историографи тумаче да је **Морана** преличени хидроним **Морава**.

МОРАВИЦА У ГЕРМАНИЈИ

У поглављу „*Трагови живљења српског у Ђерманији*“ **Милош С. Милојевић** наводи неколико стотина топонима са чисто србским значењем и пореклом, који су практично прекрили територију Германије, као необорив доказ да су ту првобитно били настањени Срби, са својим моћним

племенским народима, са својим државама и својом управом, од најдубље праисторије. За ову прилику ограничићемо се на мањи део србских назива у Немачкој, да се не бисмо много удаљили од задате теме. Дакле, **Милош Милојевић** овако доказује србско присуство у Немачкој:

„Остатци имена места и т.д. које сада наводимо, нека кажу о себи више и боље него сви нагађачи и погађачи, тамо живи ли и још неки други Славени, ван Срба: је су ли Бодрић, Цртаво, Србиште, Морача, Преслава, Дрбић, Матица, Кућан, Љутић, Драгун, Пљунск, Сусла, Љубица, Добуњ, Врља, Швања, Ниш, Калиш, Лењак, Димин, Плот, Ратар, Борч, или Борач, Требиње, Јармени, Столп, Штетин, Аркона, Српци, Волин, Старград, Београд, Славно, Словац, Дрљави, Вршањ, Вишеград, Коренић, Кореница, Каљогаз, Баре, Коло, Ратибор, Ладан, Бранденбург, Градиште, Видаково, Вид, Старград, Бјелград, Градић, Перун, Крстово, Костна, Белбог, Велегост, Леб, **Реке**: Златица, Нишава, Требињица, Пена, Травна, Свала, Лаба, Бистрица, **Моравица**, , Дриница, Тимок, Љиг, Јасеница, Рибница и т.д.“, сведочи *Милојевић*. Логично, и овде је присутна **река Моравица**, баш као и: Нишава, Лаб, Бистрица, Тимок, Јасеница, Дриница, Рибница... Иста имена река која се и данас тако зову у савременој Србији на Балкану. Читалац вероватно стиче утисак да чита географску и хидрографску карту садашње Србије.

МОРАВА У НОРИКУ

Набрајајући даље србску географију у „Германској Србији“ како је назива *Тацит* из 1. века Христове ере, *Милош Милојевић* бележи пролазећи:

„Кроз Норик од југа к сјеверу: Ларић — Larix, Сијантика, Вируна, Сироте, Жаботинка, Овилаба, Кукале, Гравјаци, Упела, Белидрум — Biliandrum, Пучина, Милета —име лица — Сербјано т.ј. Србјани, Веруга, Јасиница, Залого. И даље по другим местима: Сава **р. Морава**...“ И у Норикy, дакле, Срби имају своју реку, коју опет зову – **Морава**. Али где се налазио Норик? О томе нам *Милојевић* каже:

„Норика је била земља међу Рашком, Дунавом до ниже Беча, Венетским краљевством и горњом Панониом. Градови су били и то на Дунаву: Бајодура, при утоку Ена дан: Инштадт основана ради заштите Боја од Маркомана, од којих је — првих — и постала дан: Баварија. Овилабис дан. Велс, на реци Травни. Лаврак дан: Лорх. Јувавија дан. Салцбург, Соља Флавијева дан: Солфелд, Вирун дан. Фолмаркт и Целеја дан. Цилеј у Штирији.

НАРОД МОРАВЦИ- ПРЕ НЕМАЦА ЖИВЕО НА ТЛУ ДАНАШЊЕ НЕМАЧКЕ

Фрањо Рачки је такође писао да су пре Немаца на тим просторима живели Полабски Срби, и то племена: Љутићи, Ратари и **Моравци**. Још једном се у историјским изворима јавља неуништиво племе, односно *народ Мораваца*.

Тај велики огранак Срба, који је долазио из Индије, на тлу Европе, западне, средње и северне основао је више својих држава. Најпре је основао Балтичку Србију 1460. година пре Христа, потом је, некако у исто време формирао и Белу Србију. Срби су потом оформили државу Бурсију, данашњу Пруску, око 1200. године пре нове ере, а потом усред Немачке и Европе - Велику Србију око 700 година пре Христа.

Све наведене тврдње најпре ћемо поткрепити подацима које нам нуде најпознатији и у своје време најугледнији историчари и научници, а чија наука није ни до данас оповргнута:

Немац *Др. А. Хефнер*, поводом серије „*Трагање за коренима Срба*“ пише о потонулом граду Винети, који је некада био највећи град Европе, понос лепоте и назива га „Атлантитом севера“ или „Србским Амстердамом“. Рибари и сада нерадо бацају мреже на том делу Северног (некада Србског или Ерског мора), јер им се чини да чују звук звона са цркава, плач деце и жамор на улицама.

Отпор асимилацији Срби су пружали све до осамнаестог века, када су и србска села претопљена у немачку масу. Ипак, Лужички Срби су остали као „Србско острво“ у германском народу, као необориво и живо сведочанство да су ту Срби живели 3000 година пре Немаца и да су ту имали неколико огромних држава усред Европе, неколико – Великих Србија, о чему нам сведоче сви релевантни историјски извори страног порекла.

ВЕЛИКО МОРАВСКО ЦАРСТВО У ЕВРОПИ

Чешки историчар *Плацки* записао је да се за Чешко име чуло тек у деветом веку, а Чеси рачунају своју државност од времена кнеза Самка, који је био оснивач **Моравског царства**, а који је био уједно и кнез Лужичких Срба. Чеси и Словаци изводе своју државност и порекло од Срба, од србског **Моравског царства** у деветом веку, и за себе тврде да потичу од балканских Срба. Чак и хрватски историчар *Рачки*, затим руски летописац *Нестор* и пољски научник *Суровјецки* тврде у својим делима – да су Срби Венди прастановници Европе. *Павле Шафарик* посведочује да су Срби присутни у Европи најмање 5000 година, односно најмање 3000 година пре Христа. Средњовековни грчки хроничар *Халкохондило*, осим што поуздано зна „да су Срби Трибали народ најстарији и највећи...“, већ тврди за србског цара Душана да је имао намеру да опет створи, односно обнови „европску империју србског народа“.

Почетком 9. века Христове ере, тачније 823. године одржан је у Франкуфурту на Мајни велики франачки скуп на којем су учествовали сви владари ондашњих важних народа и шест поглавара из шест великих србских племена: Бодрића, Љутића, Срба, **Моравца**, Браничеваца, Лужичких Срба и Вјатића. Потомци тих народа сада су претопњени у друге европске народе Французе, Немце, Данце, Норвежане и тако даље, и остали су да живе на тим просторима, попримивши другу веру и културу.

МОРАВА УСРЕД ЕНГЛЕСКЕ

Присуство Срба, па и племена **Мораваца**, забележено је и у Великој Британији, као и то да су Срби, односно отац цара Константина, и сам Константин Велики најзаслужнији за освајање и покорвање Енглеске и њено припајање Римском царству.

У двадесетом веку на историјско присуство Срба у Енглеској указао је *Милош Црњански*, писац и дипломата, али је та чињеница врло вешто прећутана у научним круговима Србије, уосталом као и сви слични налази *Светислава Билбије*.

У Великој Британији Црњански је забележио следеће географске називе, који су истоветни са садашњим називима у данашњој Србији на почетку 21. века: **Морави**, Пек, Лаб, Дрим, Уна, Сана, Буна, Проклетија, Крка, Морача, Ђетиња... Ту је и топоним Сурбидунум (Србска тврђава). Дакле, **народ Морави** се није одвајао од своје **реке Мораве** ни у Великој Британији.

ВЕЛИКА МОРАВСКА ИМПЕРИЈА У ЕВРОПИ

Др Јован Деретић у свом капиталном делу „*Античка Србија*“ пише о **Великој Моравској држави** у Европи, њеном настанку и пореклу њеног народа, користећи се историјским наводима *Бјеловског*, *Соловјева*, *Самјуела Корса*, као и бројним другим хроникама:

„Пољски историчар *Бјеловски*, у свом делу "Критички увод у историју Пољске", објављеном у

Лавову 1857. године, тврди да су **Пољаци пореклом од српских племена са Дунава, од Тривала (Трибала-Србаља) и Дачана, који су се померили на север пред римским освајањем.** Он каже да се сва стара предања код Пољака налазе и код Срба на Дунаву. Пољски историчари такође пишу да је Илирија била колевка словенског народа, као *Хроника Миерзша и Винцент (20.ст.8).*

Соловјев каже да народна предања код Чеха знају за пресељавање њиховог племена из јужних крајева (*176.1.ст. 131*). Са Чехом, сином Свевладовим морала је доћи и одређена пратња јер је немогуће схватити да је он дошао тамо сам или са малом дружином. Племе Боји, по којима је названа земља Бојка, налазили су се у савременој западној Мађарској и источној Аустрији. Са овога простора је део тога племена отишао у Роданију (Француска), а затим и у Италију. Дачани су потисли племе Бојена на север у данашњу Бојемину, односно Чешку. Краљ Само, постао је краљ 627. године, пошто је поразио Аваре и створио велику своју државу - Србију. *Самуел Крос* каже да се Самова држава састојала од Чеха и Сораба, северно од Дунава (*163.ст.62*). У тој држави је било оних који су се звали Чеси, као и оних који су се звали **Моравци**, али су они ипак сви Сораби.

Моравска је названа **по реци Морави** и њен главни град је био Вишеград на Влатви. Срби имају и данас град Вишеград на Дрини. Словаци су се појавили из рушевина **Моравске**. Оснивач **Моравске** као државе био је у другој четвртини деветог века кнез Мојимир који је тада примио

хришћанство. Тада је и чешко племство, њих 40, примило хришћанство.

Непознати песник из 1310. године у такозваној *Далимиловој хроници*, написаној у стиховима, означава Чехе као Србе који су дошли из Велике Србије. За њега Словени су Срби и словенски језик је српски језик. У овој Хроници дословно стоји:

"Срби, што значи Словени, населили су се после Потопа уз море, и проширили се све до Рима." Сви чешки писци су увек и свуда име Венд замењивали са Србин", записао је *Др Јован Деретић* у делу „*Античка Србија*“, (Темерин, 2000).

МОРАВСКИ ПОКРЕТ - ЗА ОБНОВУ МОРАВСКЕ АУТОНОМИЈЕ

Моравска држава је била подељена на неколико покрајина, које су се крајем 12. века ујединиле у **Велику Моравску грофовију**. У априлу 1348. године **Моравска држава** припада као посед чешком краљу, а не Римској столици.

После пропасти Аустроугарске, **Велика Моравска грофовија** остаје и у границама Чехословачке под именом **Земља Моравска**, а 1928. године уједињује се са чешким делом Шлезије, и као **Моравскошлеска држава** опстала је све до 1948. године. И до данашњих дана Чеси **Моравску** доживљавају као културну целину, па се тако на почетку деведесетих година 20. века појавио **Моравски покрет** који је имао циљ да обнови **Моравску аутономију**.

„Познат је назив области у јужној Чешкој, кроз коју највећим делом протиче **Морава**, под називом **Моравска**. Она се данас граничи са историјским областима као што су Бохемија и Шлезивија. На том простору је од VIII до X века постојала изузетно значајна држава за све Словене – **Великоморавска**. Као једна од словенских империја – **држава Великоморавска** има бројне заслуге... (Александар Обровски: „Шест Морава у срцу Европе“).

МОРАВСКА ВРАТА ЕВРОПЕ

„Данашња река **Морава** извире у Чешкој, испод Краљевог снежника, планине на северозападу, у близини Пољске границе. У дужини од 354 км у свом току ка југу прима бројне притоке (Крупа, Брана, Десна, **Моравска Сазава**, Бечва, Хана, Древнице, Олшава, Величка, Дија, Мијава) и пролази кроз велики број места (Литовел, Оломоуц, Кромјержжж, Отроковице, **Весели над Моравом**...). Код места Рохатец постаје чешко-словачка државна граница. Доласком до града Ланжхот излази из Чешке и постаје аустријско–словачка граница, све до уливања у реку Дунав код тврђаве Девино, у близини Братиславе.

Не би требало заборавити и тзв. **Моравска врата** која је природна и историјска транзитна удолина између Чешке и Пољске. Спајају **Мораву** са Одром и Вислом, као и преко **Моравске Остраве** и Новог Бохумина, Краков и Варшаву. Спајају и Вроцлав и Берлин на северо-западу са

путевима који воде с југа“, пише *Александар Обровски*.

НА МАПАМА СЕВЕРНЕ ЕВРОПЕ И ПРИБАЛТИКА – СЕДАМ МОРАВА

Као посебан пример, треба споменути збирку старих мапа земаља Љутића и Бодрића (Северна Европа и Прибалтик) коју је 1965. године објавила Чехиња *Хана Скалова*. У њој се као топоними истог или сличног назива наводе и више пута: ***Morava*** (2x), Moraš (2x), ***Moravce***, ***Moravica***, Morazena (2x), Moračane, Morčañ, Morčik, Morčino, Mordovice, ***Moravec*** (2x) Morazini, Morchyna, Morica (10x), Moriaa, Moric, Moryčine, Moryčane (3x), Morignev, Morichovichì, Morko, Morkovici (3x), Morin (5x), Morina (3x), Moršov, ***Morvica***, Morzlo, Morzy, Morana (5x) ...

МОРАВОМ СЕ ЗВАЛЕ И ЛЕВА И ДЕСНА ОБАЛА ДУНАВА

Константин Николајевић, државник, историчар, књижевник и полиглота оставио је књигу „Критички покушаји у периоду од првих пет векова српске историје“ или „Први векови српске историје пре Немањића“, са којим се др *Реља Новаковић* не слаже у многочему, али је врло занимљив текст о **Морави**, која је у првим вековима Христове ере имала много шире значење од пуког хидронима. **Моравом** се називала врло широка област Паноније на левој, и Горње Мезије и Дарданије на десној обали Дунава. Кратко речено,

Морава превазилазила значај и самог Подунавља. Ево шта о томе пише *Константин Николајевић*: " ... **Морава се звало лево подунавље између чешких гора и Матре, а Морава цела Панонија, горња Мезија и Дарданија у десном подунављу.** – настањивала су их племена: Брањани (Барањани - Барања) **племе у панонској Морави**, и Брањани или Браничевци у мезијској **Морави** од Колубаре до Пека. Кучани (Kuzini), Кучи (Chutici) у полабској Србији; и Кучани, Кучи једни у Кучеву око Кучаја у данашњој Србији, - Бодрице између Лабе и Балтика; Бодрице око Бодрога изнад горње Тисе; Бодрице у Бодрошкој :граници; и Бодрице у Бачкој и Банату. - Дечани племе у Бојки; и Дечани у старој Србији. - Дољанци у Полабљу; и Дољани, Дољанци врло чести по илирској Србији. - Драговићи у Полабљу; и Драговићи у Македонији и Тракији. - Гломачи, у Полабљу; и Гламоч у Босни. - Голешинци у Лужици; и Голашинци у Старој Србији. - Лехи, Леси између Одре и Висле; Леси у **Моравији** око Фрајберга; и Λέχωνιά, земља етолска, од словенских времена, Лужичани полабски; и Лужичани у Превалитанији. - Мазвани, Мазовљани, Мазури пољски; и Мачвани Србијански. - Милчани лужички; и Милци, Миленци, Милчани пелопонески. - **Моравчани полабски...**", пише *Константин Николајевић*.

МОРАВЦИ – ПРВОСЕЛЦИ НА БАЛКАНУ

Полемишући са ставовима *Константина Николајевића*, изнесеним у горе поменутом делу, др

Реља Новаковић се слаже са њим о првоселцима Словенима: „Упуштајући се, затим, у подуже разматрање проблема првенства насељавања словенских племена, *Николајевић* у једном моменту долази до оваквог закључка: "Ми смо већ горе казали, да нам (известна повест и етнографија од IX века у Истрији, Либурнији, Далмацији, Превалису, Дарданији и горњој Мезији — обелодањују само србска племена. И сад: ако таква бијаху и у VII веку ови задњаци овде: Тимочани, Кучани, Бранице, Бодрице, Мачвани, **Морављани**, Рашани, Бошњаци, Дукљани, Требуњани, Хумљани, Неретљани, Хрвати итд. — зашто не могаху бити њима истоветни и њихови предњаци до Архипелага: Драговићи, Струмљани, Рухњани, Сакулати, Брзице, Велегостићи, Бојке (Бојани), Смоленци, Језерци, Миленици итд.? Но, осим овога, већ а priori доследнога закључивања, то нам доиста и нарочито потврђују многобројне повестне сведоџбе. Цар Порфиригенит најпре предаје нам изречно: да првоселци Славени у солунској теми бијаху Србљи, и да област одтада за дуго прозваше се Србијом." (*Р. Новаковић: „Рана Србија у разматрањима Константина Николајевића“*). *Ајнхард* такође оставља довољно података о српским племенима на Балкану: „Као што знамо, поред Абодрита, Гудускана и Тимочана, чије изасланике летописац налази 819. године у Херисталу, године 822. *Ајнхард* спомиње на сабору у Франкфурту изасланике ових народа: Абодрита, Сораба, Вилца, Бохема, **Моравца...**

ХЕРОДОТОВЕ РЕКЕ АНГРОС И БРОНГОС

О Трибалима односно Србалима или Србаљима у долини **Велике Мораве** имамо података и код *Херодота*, (5. век п. н. е.). Фрагмент из његове „*Историје*“ гласи: „Из Илирије тече према северу река Ангрос и улива се у Бронгос, у трибалској равници, а Бронг се улива у Истар“. Осим *Херодота*, Трибале (Србале) је спомињао и антички писац *Тукидит*, а после њега и многи други.

Проблем индентификовања река Ангро и Бронго и даље је присутан међу научницима, једино се чини да Истар није споран јер се он препознаје као данашњи Дунав. Ангро је вероватно **Западна Морава**, а Бронго – **Велика Морава**. Мада има тумачења да је то можда и река Ибар, као и мишљење да би то могла бити и **Јужна Морава**, пошто се зна да је данашња **Велика Морава** у античко време бележена код страних писаца као–**Маргус**.

Према неким историографима *Херодот* је описујући „трибалску равницу“ споменуо две реке – Ангрос, а то је Западна Морава са Ибром, и Бронгос, односно Јужну и Велику Мораву, коју *Страбон* бележи као Баргос, а римски историчари као Маргос. **Простор око три Мораве у античко време звао се и Трибаликон – трибалска равница**. Трибали - Србаљи су били врло бројни народ најстарији и највећи народ на свету, како сведочи *Халкохондило*, и били су готово неосвојиви за непријатеља. *Тукидит* пише да је краљ Ситалк, са својим племеном Одрижана хтео да покори

Трибале-Србаље, али је његова војска тешко поражена, а он изгубио живот у том боју. Земља Србаља-Трибала обухватала је широке просторе, скоро целог јужнословенског Балкана, а *Страбон* пише да се простирала са југа на север петнаест дана хода од Горње Струме до Дунава. *Страбон*ов извештај није потпун, јер знамо из других историјских извора да су Трибали живели и на левој обали Дунава.

МАРГ-СРБСКИ ГРАД НА УШЋУ МОРАВЕ У ДУНАВ

Према свим палеолингвистима и историчарима етноним Трибали су искривљен облик речи Срибали, односно Србаљи. *Милош Милојевић* даје преглед граница Србаљије или Трибалије и набраја Србаљске градове:

„Србаљија — Тривалија — или прастара Србија граничила је се од запада Илириом, почев од Призрена и Шар планине па све до утока Дрине у Саву. Од сјевера Дунавом па до реке Вида Великог, а од истока Видом па до Балкана и јужно до дан. Црне Горе — Качаника и Шара планине. У њој су били градови: Сингидуним дан. Београд; Златогорск дан: Смедерево, у ком је прва винова лоза, а за владе импер: Проба посађена; **Марг на утоку Мораве у Дунав**; Виминака, или Биминакум, неки држе да је Костолац, а неки дан. Видин; Таљатис или Талија дан: Градишка; Егеста код Трајановог моста; Ратарија на реци Србици, или дан. Цибрици. Због Дака овде је био двојни легион римски; Ниш

место рођена им: Константина Великог; Улпијан дан. Костендил. Јустинијан је овај град назвао Јустинијанија I. — Justiniana Prima, а Призрен II. — Justiniana Secunda - Скопље у ком је Регилијан управитељ над војскама илирским извикан за импер: по победи одржаној над Галијеном.

Овај простор земље опет многи зову Горњом Мизиом; но под овим именом ваља разумети све земље од извора реке Рашке на дан: Балкану, па овим све даље овамо захватајући дан. Софију и друге земље. Србаљи, или Србићи, Срби — Θρουβαλη, или Tribalitae — живили су не само у казаној Србаљији — Србији — или Трибалији тако званој старој; него у свој дан. тако званој Албанији, Маћедонији, Босни и т.д., а Теоф. Хрон: вели и у свој дан Бугарској, или дољној Мизији и т.д: као што је се ова и звала Србиом, или Д. Трибалиом и т.д“.

МОРАВА-ГРАД ИЛИ МОРАВИЈА КОД ДУБРАВИЦЕ

Археолошким истраживањима, која су обављена од 1948. до 1953. године, пронађено је на потесу града **Мораве** (римски Маргум) обиље предмета од праисторије до средњег века који се чувају у музејима у Београду и Пожаревцу, као што су бронзани котао из гвозденог доба, бронзани мачеви из 12. века пре наше ере, сребрни појас, бронзана скулптура дечака са лампом, обиље керамике, а из римског периода перо за писање – каламус“. (*М. Вељковић*). **Моравија** или **Морава град** се налази на десној обали Велике Мораве, у близини њеног

ушћа у у Дунав код села Дубравице. Ту је у првом веку подигнут је војни логор у коме је кратко била стационирана једна римска легија, мада римски каструм (утврђење) у **Маргуму** није археолошки потврђен, већ имамо само посредно сведочење преко опека са жигом. Осим у раној српској праисторији, у римском периоду, на овој локацији је постојао град, и у раном средњем веку који се у изворима помиње као **Моравије или Морава**. „Стручњаци Народног музеја у Пожаревцу и Археолошког института у Београду истражују археолошко налазиште на локацији римског града Маргум, на ушћу **Велике Мораве** у Дунав. **Град Морава**, на ушћу **Мораве** у Дунав пронађен испод земље био је насељен у континуитету, од праисторије до средњег века. Археолози се, на основу пронађених предмета, надају да ће доћи до значајних открића из живота и рада становника Маргума и да ће после овог средњовековног доћи до римског слоја. **О Моравији или Морава граду (Маргуму)**, који се налази на највећој раскрсници копнених и водених путева, и који је био у континуитету насељен од праисторије до средњег века, писали су многи путописци, попут грофа **Марсилија**, који је овде прошао после Пожаревачког мира у 18. веку, па све до **Феликса Каница**. Веће интересовање за овај древни српски град и праисторијски археолошки локалитет почиње после Другог светског рата, када су сељаци по њивама и аласи у **Великој Морави** почели да проналазе разне предмете, који су потицали салокалитета древног **Морава града**, а које је вода разносила

плавећи овај град. Тако је пронађена скулптура главе императора Каримуса, који је 295. године овде погинуо у борби са Диоклецијаном.

КОНТРАМАРГУМ – ДАНАШЊИ КОВИН

Утврђење, које се данас зове Стари Град у Ковину, је постојало још у римско доба јер су ту пронађени новчићи са разним ликовима владара. Опека од које је сазиано утврђење је носила жиг VII Клаудијеве легије, а претпоставља се да се утврђење звало **Контра Маргум (Contra Margum)** јер је било смештено насупрот ушћа реке **Мораве** у Дунав, где је било утврђење под називом **Маргум**. Постоје писани трагови да је утврђење служило и царевима Флавијусу и Константину.

ГОРЊА МЕЗИЈА – МОРАВСКА СРБИЈА

Око **Велике Мораве** од почетка људске цивилизације на Земљи стварале су се велике државе и културе, велике цивилизације, велики градови... Тај коридор који пролази средином Балканског полуострва Срби су вечно бранили и одбранили. **Велика Морава** је фигуративно речено „кичма Србије“. Име Мезије настало је од првобитног назива Медија, односно земља Меда, чији су се становници у доба стајства (око 7 миленијума пре нове ере) бавили мирним ратарским, сточарским и пчеларским занимањима. По меду, највероватније да су и добили име – Меди. Међутим, поздано се зна и научно је утврђено да је

најстарији рудник у Европи био Рудна глава, близу Мајданпека, где је копана руда бакра и да су Срби први носиоци рударства и металургије у свету и да су бакар такође звали имном мед, вероватно због сличне боје меда и бакра. Иначе, Меди су првородно племе белих људи – Беласта, које се прво уздигло у дунавско-моравској колевци „беле расе људи“ односно данашњег европеида.

ГОРЊА МЕЗИЈА ЈЕ МОРАВСКА СРБИЈА

У делу „*Античка Србија*“ др Јован Деретић све то детаљније објашњава: „...На истом месту Меде (иначе то је научник-историчар, који је најбоље у светској историји објаснио све о србском племену Меда, како на Балкану, тако и на простору Мале Азије- примедба М. Д.) још каже: *Аристотел* помиње неку земљу Медику, до Пеоније, а код Римљана постојала је "префектура Медика". *Изократ* помиње неког Меда, краља ових предела. Грци зову европске Меде "Мадаји", а оне у Азији "Меди" (33.ст.281). *Едуард Велс*, позивајући се на свог великог претходника *Медеа*, каже: "Има једно племе у Македонији које се зове Меди или Моеди" (31.ст.71). У време Римљана постојала је Горња и Доња Моесиа и то име се задржало и код средњовековних Срба. **Горња "Моезија" или Мезија је Моравска Србија**, а доња Мезија је земља између венца Старе планине и Дунава, савремена северна Бутарска. Стари писци су почињали Мезију од северне границе Македоније, а то је од Радовиша и Берова па до Дунава. На сред

те Медије налази се предео Серди, са главним градом Сердиком, то је савремена Софија. Серди и Сердика нису друго до Срби и Србица. Сада можемо да извучемо закључак: Меди су Срби, заправо једно велико српско племе које је чинило главнину Нинове војске приликом освајања Азије. Зато смо већ на почетку рекли да је Бак, односно Нино, кренуо на поход на исток из Србије, а не из Грчке, како би се то могло разумети из *Ариановог* писања. Сходно томе, Бак се враћао победоносно из Индије у Србију, одакле је и пошао. Пошто је Македонија створена као држава крајем деветог века п.н.е и пошто се и она, као што смо видели, раније звала Медијом, ми не можемо рећи да је Нино пошао из Македоније која није још постојала. Сада нам постаје јасно откуда обичаји код Срба да сваке треће године прослављају Баков тријумфални повратак из Индије. Отуда Александар Велики тако тачно познаје Баков поход. Јасно је зашто се Грци томе противе и настоје да све то доведу у сумњу. Постојала је и једна покрајина Месија или Медија у Малој Азији, коју Грци називају "Мисија" или "Мизија". Азијска Мезија је обухватала северозападни део Мале Азије, тамо где је касније била Фригија и Лџудеја. У римском времену сматрали су Пергам за стони град Мезије. Када се ово има у виду, постаје сасвим јасно зашто се Кимери из Мале Азије називају у асирским записима - Медима. А исто тако постаје јасно зашто се Меди у Старом завету убрајају у европске народе. Исто тако нам сада постаје јасна изјава Александра

Великог када каже: "Заповедам Трибалима и Медима".

Код др *Олге Луковић* се налази један тачан закључак у вези Меда који она преноси од *Апендинија*: "И стварно, племе Меда је првородно у Ракији- Тракији, на то подсећају више њих, међу којима Ливије, који их назива Меди, Мадуатени или Мадитени, очевидно од мед. Полибије, који као и Ливије сведочи да су суседи Македоније; Толомеј, област Меда с оне стране Дунава зове Тракија. Тако су Медо -Сармати и Медо-Сигини били исто што и Трачани, а азијска Медија је настала од трачко-медијских насеобина, које су до тамо стигле, како се то код Херодота може закључити" (65.I.254). Медију су Грци називали Арија и Меде Арима. *Плиније и Трог Помпеј* кажу да су Сармати пореклом од Меда. *А Бошар* каже: Сармати, Парти и Меди су били рођаци (2.I.III.XIV). и, *Алфред Мори* позивајући се на *Плинија* (VI.VII) каже да су Сармати пореклом од Меда (77.ст.228), Затим исти писац каже: "Винди (Венети) су били, као и Сармати, пореклом од Меда" (77.ст.231). *Бошар* каже: Медију данас, већим делом, зову Серван (2 .I. IV. XXXIII). Ово "Серван" читајте - Сербан. Медијски краљ, који је освојио Асирију, звао се Сарбак. Код *Диодора* са Сикеле стоји "Арбак", без почетног слова С (110.II.459). Други грчки писци помињу овога краља као "Киаксарес"? Његов четврти наследник зове се Сарбиан, а код *Диодора* "Арбианес", опет без почетног слова 'сима'. Ова два имена медијских владара, судећи према њиховом облику, делују као лична имена, пре него титуле. У каснијим

временима ми налазимо код партских и персијских царева титуле "Сарбараза". Такву титулу је имао, чак у седмом веку н.е. цар Хозрое, "Chosroes Persarum rex Sarbaraza" (149.l.721). Неће бити да је *Диодор* изоставио почетно слово 'сима' у овим именима, него је то учињено цензуром или нечијом грешком“, пише др *Јован Деретић*.

О Доњој Мезији пише и *Милош Милојевић*: „Дољња Мизија, у овој су, вели се, од искона живили Срби или Србаљи. Она се простире од реке Вида па све до утока Дунава у Црно Море, и од Дунава па до Балкана. Градови су Осек — Oescus— главни град Србаља; Никопол основан Трајаном; Доростел дан. Силистрија а некадашња и права престолница до Симеуна бугарских царева, са столицом патриарха бугарског. Егис дан. Исакци, овде је Дарије цар Парсијски направио мост преко Дунава, преко ког му је војска пролазила у Скитију; Истрополис, или Истр. дан. Ћустенце. На Цр. Мору: Томи дан. Баба, или Томисвар; Калатис дан: Мангалија; Одеса дан. Варна, Круна, а доцније Дионизиус близу дан. Варне“.

МОРАВСКА ЖИТНИЦА-ХОРЕУМ МАРГИ

„На левој обали реке Раванице, код њеног утока у **Велику Мораву**, на површини од око 500 метара у дужини и 400 метара у ширини, лежи локалитет некадашњег града **Хореум Марги (Моравска Житница)**, један од највећих градова Горње Мезије, кроз који је пролазио и римски војни пут *Виа Милитарис*. У римском периоду овај град је

претстављао главни привредни, трговачки, саобраћајни и војни центар Горње Мезије, јер се у њему израђивало и оружје за римске легије. Име **Моравска Житница** је добио по највећем складишту жита, резервама које су подмиривале потребе римске војске и администрације. На месту данашње касарне археолози су пронашли на бројним ископинама водовод, саркофаге, таблу са натписом града, римски новац и друге предмете, који су чувају у Ћупријском музеју, поред кога се налазе и ископине зидова древног **Хореум Маргија**. Од археолошких налаза посебну пажњу привлаче касноантички надгробни споменици, вотивна плоча подунавског коњаника, рељеф бога Митре, камеја са представом царице из III века и две велике оставе новца, од којих је прва, са више од 7000 комада, била похрањена у керамичком лонцу који је био заштићен конструкцијом од опека. Наставком археолошких ископавања током 2010. године потврђен је правац пружања источног бедема испод зграде музеја и Булевара војске. (Са сајта *Хореум Марги*).

МОРАВСКЕ ЕПАРХИЈЕ И ЕПИСКОПИЈЕ

У Костолцу (Виминацијуму) и Ћуприји (**Хореум Маргију**) још у раном периоду хришћанства (4. век) постојале су митрополије и епископије, а први митрополит из Костолца звао се Амант, који се помиње у вези са сабором у Србици (Сердици) или данашњој Софији у 4. веку Христове ере. Епископ из **Хореум Маргија** звао се Зосим, такође учесник

сабора у Сердици. У 6. веку, обнављају се ова два града, након рушења од стране варвара (Авара и Хуна), када је опет у Костолцу постављен митрополит, а у Ћуприји епископ. У 9. веку Срби наново обнављају Костолац и називају га Браничево, где се поставља седиште **Моравске епархије**, а епископ Агатон (879-880) учествује на Цариградском сабору. Браничевски епископ се поново помиње 1018. године у повелји византијског цара Василија Другог Македонца. Браничевска епархија улази у састав Српске архиепископије у време краља Милутина, а из 15. века спомињу се два браничевска митрополита Венијамин и Саватије (1434) који је био последњи митрополит Браничевске митрополије. Око 1439. године седиште старе **Моравске митрополије** преноси се у Смедерево, а 1466. године спомиње се смедеревски епископ Јован. Године 1705. Смедеревска митрополија или стара **Моравска митрополија и епископија** припаја се Београдској митрополији. Данашња Браничевска епархија обновљена је 1921. године са седиштем у Пожаревцу.

АРХОНТ МОРАВИЈЕ

Др Реља Новаковић је објавио дело „Где су били Срби од 7. до 12. века“, у коме је полемисао са присталицама искривљавања српске историје „писане“ на основу само једног сумњивог документа византијског цара Константина Порфирогенита „О управљању империјом“ (ДАИ). Коментаришући

главу 40 поменутог дела, *Др Реља Новаковић* доноси и занимљив податак о **Архонтију Моравију**:

„Одавно је већ запажено да се овде не спомиње Паганија, а да се за Травунију и Конавље наводе посебни архонти. То је у сваком случају занимљиво мада не знамо разлог. Можда стање које нам је описао састављач 34. поглавља (земља Травуњана и Конављана је једна) није било увек исто, него се понекад дешавало да се Конавље издвајало у посебну малу архонтију. То је, географски посматрано, сасвим могуће. Ни за неспомињање Паганије немамо поуздано објашњење осим да је у време о којем је овде реч била зависна или од Хрватске или од Захумља, а можда и од Србије (глава 32: "тада у власти архонта Србије"). Занимљиво је и то што се негде употребљава назив земље (Конавље, Дукља, **Моравија**) а негде народа (Срба, Захумљана, Травуњана). На жалост ни овоме не знамо разлог, али претпостављамо да је постојао.

О **архонту Моравије** нагађа се веома много, а највише се помишља на неку архонтију у области реке **Велике Мораве**... Што се тиче **Моравије**, можда би се требало вратити једном старијем мишљењу по којем се сматрало да је у питању **Велика Моравска** или, још вероватније, неки њен најјужнији део. (*Moravia's History reconsidered. A Reinterpretation of Medieval Sources by Imre Boba, The Hague, 1971, 14—18, 21—27, 76—85 и даље*).

КНЕЖЕВИНА МОРАВИЈА ПОЧЕТКОМ ДЕСЕТОГ ВЕКА

Преко **Моравије** се заиста олако прелазило у србској историографији, и уопште преко многих важних историјских догађаја везаних за **Мораву**. Убеђени смо да је то свесно чињено и још увек се чини, јер се тиме централни србски простор и матица балканског србства дезавуише, маргинализује и једноставно гура у таму заборавља, како би остала без свог историјског контекста и континуитета.

Моравија је постојала почетком десетог века у Горњој Мезији, око реке **Велике Мораве**. У њу су се делом доселили и Срби из **Велике Моравске** државе у Европи, када је она почетком десетог века почела да пропада. **Племена народа Морава** су се вратили у своју првобитну постојбину.

Дакле, у ширем пределу ушћа **Велике Мораве** у Дунав, почетком десетог века, постојала је **Србска кнежевина Моравија**, са истоименим главним градом – **Моравија**. У том граду било је по свему судећи и седиште **Моравске епископије**, према подацима о великом црквеном сабору у Цариграду 879/80. године Христове ере. Чак и у списку епархија хришћанске цркве у једанаестом веку постоји **Моравско-браничевска епископија**, смештена између београдске и кефалонијске.

Код византијског хроничара **Јована Скилице**, живео крајем једанаестог столећа, налазимо опис устанка **Моравца** под вођством Петра Дељана из 1041. године, у ком се спомиње и **град Морава**,

врло важна стратешка и погранична утврда Византије према Угарској.

Кнежевина Морава је била у вазалном положају према Византији, али је имала је одређен степен самоуправе, који је био варијабилан у зависности од владара на византијском престолу. У време владавине цара Константина 7 и савладара Романа 2, положај **Кнежевине Мораве** се погоршао, а то се може видети и по дописима које Цариград шаље кнежевима србских кнежевина на Балкану у периоду од 945. до 959. године, у којима нема уобичајеног протоколарног обраћања.

КНЕЖЕВИНА МОРАВА СРЕДИНОМ ДЕСЕТОГ ВЕКА

Због сукоба са Бугарском средином десетог века Христове ере, границе **Моравије** (Србије) се померају на североистоку и истоку, тако да сада имамо **кнежевину Мораву** која захвата простор Шумадије, Поморавља и Браничева.

Североисточна граница Србије сада пролази истим правцем где је некада била граница римске Далмације – од планине Цера према Руднику.

Даље се граница спуштала на југ између слива **Западне и Јужне Мораве**, а на југу негде око развођа **Мораве** и Вардара и развође Вардара и Дрима.

УСПОН СРБСКЕ ДРЖАВЕ И МОРАВСКЕ КНЕЖЕВИНЕ

„Пре хиљаду година велики жупан Часлав, такође наследник племена Вишеслављева обнавља Србију, чисти је од Грка и Бугара, успоставља у њој ред и поредак и обједињује многа српска племена од Дукљана до Срба око Преспе и Солуна. Часлављева држава захвата и Босну и садању Албанију и Јужну или Стару Србију. Часлав пошто је умирио Бугаре и Грке, мора да ратује и са Маџарима које је тешко потукао у источној Босни на реци Устиколини код Фоче, нешто пре хиљаду година. Он је и погинуо у борби са Маџарима. Часлава је наследио кнез потоњи Краљ Владимир, који је своју престоницу помакао ка Скадру на Бојани. Владимир је на превару издајом убијен од Бугара.

Проглашен је свецем. Још за живота Владимирова многи моћни племићи су се осамосталили у својим областима после Чаславове смрти, издвојили су поносни босански велможе и српску Босну из државне целине. Босна је имала највећи број Срба старинаца од оних досељених још у ранијим сеобама пре Христа и имала је најбољи српски сој. И најгори српски непријатељи грчки хроничари као цар Константин Порфирогенет увек је зову српском земљом а њен народ Србима. У Зети је краљевоа Војислав, а потом син му Михаило који су водили многе успешне ратове са грчким царством.“,пише *Р. Новаковић*.

КНЕЖЕВИНА МОРАВА СЕ ПРОСТИРАЛА ДУЖ МОРАВЕ И ВАРДАРА

„У српским земљама дуж **Мораве** и Вардара господарио је кнез Ђурађ Војтех, који подигне своју област против грчког царства и затражи помоћ и сарадњу зетског српског владара Михаила, који му пошаље у Призрен свог сина Бодина. Бодин страховито потуче код Призрена војске грчког цара и узме титулу цара и Срба и Бугара и Грка. Ово узимање титула српских, бугарских и грчких царева је не само доказ више, како се сва држава окреће око владара и око династије, него и доказ, да још нису биле довољно оцртане и потцртане разлике расне и народне међу народима који су некад били сви Србљи. Имамо тако српског принца Шишмана, који је као бугарски цар узео титулу и цара српског, као што је потоњи Цар Душан био цар Срба, Грка и Бугара, па чак и цар Романије, то јест римског царства. Под Бодином, који је живео до краја једанаестог века и поновно објединио српске земље српска држава средњевековног издања по први пут добива свој европски значај, боље рећи евроазијски, јер су се сви светски догађаји тада одвијали на том простору на граничним пределима Азије и Европе. Бодин је у вези са западним граничним и норманским витезовима, он у Скадру на свом двору приређује турнире и прима сјајна изасланства западног племства, он преговара са Папом и успоставља пре хиљаду година барску архиепископију на црногорском приморју. Бодин први сматра да је циљ српске политике да српска

држава господари Балканом, а да том циљу иде изигравајући међусобне опреке и сукобе грчког царства и западних сила“.

ПОЧЕТКОМ ДЕСЕТОГ ВЕКА И БОСНА ЈЕ ПРИПАДАЛА МОРАВИ ОДНОСНО НЕЗАВИСНОЈ АРХОНТИЈИ МОРАВИ

Историграф *Есад Рахић* у свом делу „*Хисторија*“, у поглављу о генези имена Босне, пише:

„Najverovatnije da mnogo prije *Porfirogenitova* spomena, ime Bosna (horion Bosna) nije ni postojalo na slavenskom jugu. Ovamo su ga donijeli **Moravljani**, koji su, nakon raspada svoje države, u velikoj masi naselili područje Bosne i druge južnoslavenske zemlje na početku X stoljeća. *Porfirogenit*, govoreći o bosanskom prostoru, determiniše ga još i ovim nazivima: "ostale sklavinije", „**Morava**“, odnosno "**nezavisna arhontija**". Ali, u drugoj polovini XI st. kad je pisan "*Ljetopis zagorske sklavinije*", koji je sastavni dio cjeline poznate pod nazivom "*Ljetopis popa Dukljanina*", bosansko ime se već bilo dosta učvrstilo, pa je prostor od "gornje strane Drine" na istoku do "gore Borove" na zapadu označen kao Bosna, "Zagorska zemlja", "zagorska sklavinija", "zagorsko kraljevstvo".

Kao što rekosmo, jedno kratko vrijeme **područje Bosne se čak nazivalo i Morava**, a razlikovalo se od **Velike Moravske**. Javljaju se i nazivi: **Južna Morava, Niža Morava, Donja Morava, Nova Morava** i sl. Imena Bosna i **Morava**, kako je obrazloženo, **velikomoravskog su porijekla**“. Prvi naziv, nastao je

po naselju Bosna u današnjem visočkom kraju, a drugi po **Moravskoj** (Panonskoj) nadbiskupiji osnovanoj 869. ili 870. g., a iščezloj početkom IX stoljeća, koja se prostirala na jug sve do Zahumlja. **Ime Morava za Bosnu**, koje se spominje u više historijskih izvora, ubrzo je napušteno. Ni nadbiskupija se nije dugo održala“. Tako piše *Есад Рахућ* у свом делу „Хисторија“.

ВИЗАНТИЈСКА ТЕМА МОРАВА И МОРАВСКЕ ЕПИСКОПИЈЕ

Долина Велике Мораве, око њеног ушћа, па до Липљана и Раса припала је византијској административној јединици – **тема Морава**. Међутим, та управна подела задржала се веома кратко до избијања устанка Срба у Македонији 976. године против Византије, али то није зауставило осипање србске државе, коју ће поново васкрснути Часлав и Бодин, као што смо већ рекли. У деструкцији србске државности важну улогу је имала и Охридска епископија, која се простирала од Саве, Дунава и Мораве до Тесалије на југу, и од планине Риле до Јадрана. Имала је 31 епископију, од тога чак седам епископија на територији данашње Србије, на којима ће се касније, у дванаестом веку, стабилизovati нова србска држава, и када Свети Сава буде издејствовао аутокефалност србске цркве. У почетку на епископским и архиепископским столицама седели су Срби, али после смрти првог архиепископа Јована (1019 – 1037) његово место заузимају Грци,

најпре епископ Лав. У Србији су биле следеће епископије са центрима: 1. Ниш-Мокро (Бела Паланка), Топлица (Куршумлија), Свелигово (Сврљиг), 2. Браничево-Браничево, **Морависк (Моравија на ушћу Мораве), Сфентерон у близини Смедерева**, Гронша (Гружа, а можда и Гроцка), **Дивискик (Левач или Темнић), Истаагланга (Сталаћ), Бродариск (Рамно, Ћуприја)**, 3. Београд (Градац око Ваљева), Омцон (Ужице), Главентин (Бела Црква), 4.Сремска Митровица (Трамон), 5.Призрен –Призрен, Хвосно, Лесковац (на ушћу Клине у Дрим), Врет (село Брути или Врмница, југозападно од Призрена, 6.Липљан-област Косова и Метохије, 7.Рас – долина Ибра.

НЕМАЊИНА МОРАВСКА СРБИЈА

Велики жупан Стефан Немања вештом дипломатијом и снагом оружја искористио је историјске и политичке прилике у свету, допустио је пролазак крсташке војске кроз његову земљу и проширио територије Србије. Немању је пре свега занимала **Моравска Србија** и њене територије као незаобилазни геостратешки фактор, и настојао је да овлада и десном обалом **Велике Мораве**. Због ње је и изашао на мегдан византијском цару Исаку Анђелу, али је у бици на Морави био поражен и сам израњављен. Исак Анђел му је упркос својој победи, ипак поклонио десну обалу **Мораве** пораженом Немањи, највероватније Петрушко и бованско властелинство. Сам Немања се после битке лечио у селу Лешју, поред извора чудотворне воде –

ацијазме, која се налази покрај манастира Пресвете Богородице Лешјанске.

Немањиним проширењем српске државе на територији **Моравске Србије**, бавио се др *Реља Новаковић* у делу „Где су били Срби од 7. до 12. века“: „Захваљујући владарским повељама и владарским биографима, ми први пут долазимо до доста јасних података о саставним деловима српске државе из којих, како нам се чини, сазнајемо, у извесној мери, чак и генезу настанка и развоја Србије и српске државе до краја XII века. Наравно, ма колико да су подаци ове врсте у повељама и биографијама непроцењиве вредности ни они нам, на жалост, не објашњавају све што бисмо желели да знамо кад је у питању географски приказ Србије и српске државе на крају XII века. Па ипак, захваљујући овим подацима много смо смелији у нашем настојању да што верније прикажемо картографску слику српске државе Немањина времена. А ево на основу чега. Као што је познато, Немања у својој повељи овако набраја своје успоне којима је уједно проширио територију српске државе: " ... и обнових своју дедину и боље утврдих бојом помоћу и својом мудрошћу, даном ми од бога. И подигох пропалу своју дедину и задобих од морске земље Зету и с градовима, а од Арбанас Пилот, и од грчке земље Лаб с Липљаном, Глбочицу, Реке, Загрлату, Левче, Белицу, Лепеницу." Готово у свему исто казује и Немањин син Стефан у својој повељи. Нешто је, пак, опширнији Немањин најмлађи син Сава: "И обнови очеву дедину и боље утврди божијом помоћу и

својом мудрошћу даном му од бога. И подиже пропалу своју дедину и задоби од поморске земље Зету и с градовима, а од Рабна Пилота оба, а од грчке земље Патково, Хвосно све, и Подримље, Кострц, Дршковину, Ситницу, Лаб, Липљан, Глобочицу, Реке, Ушку и **Поморавље**, Загрлату, Левче, Белицу“, пише др *Реља Новаковић*.

„ПРИДОДАДЕ ЗЕМЉИ ОТАЧАСТВА СВОГА И МОРАВУ“

„У почетном делу рукописа Стефан о свом оцу, Немањи, казује ово: "... „Иако ме тада није било нити памтим шта је било о рођењу његову, ипак сам слушао да је био велики метеж у овој страни српске земље, и Диоклитије и Далмације и Травуније, а да су родитељу његова браћа му завишћу одузели земљу, а он изиђе из буна њихових у место рођења својега, по имену Диоклетија. И вољом Божјом и пречисте матере роди и ово свето дете које ће божјим промислом бити сакупљивач пропалих земаља отачаства његова... и обновилац онога што је било пропало, у месту по имену Рибница." (*Живот Стефана Немање од краља Стефана Првовенчаног, Башић, 31*). „Осим ових драгоцених података Стефан нам нешто даље саопштава и неке друге значајне појединости, као на пример: "А кад је одрастао до младићства, и примио чест отачаства својег, по имену Топлицу, Ибар и Расину и зване Реке...", затим и оне у вези са Дубочицом коју му је уступио Манојло: "И, одвојив му од своје земље, даде му звану Дубочицу..." И најзад да не

заборавимо и овај необично важан пасус; "Придодаде земљи отачаства свога област Нишавску до краја, Липљан и **Мораву**, и звано Врање, Призренску област и оба Полога до краја с међама својим... Поврати Диоклитију и Далмацију, отачаство и рођење своје, праву дедовину своју, коју је насиљем држао грчки народ, и градове у њој." (*Исто*. 32—33).

ЈУЖНА МОРАВА – ВЕЛИКА МОРАВА: КИЧМА СРБИЈЕ

„Са освајањем Ситнице, Лаба, Липљана и осталих области између Ситнице и Ибра с једне и **Јужне Мораве** с друге стране, а затим и оних делова између **Западне и Велике Мораве (Левач, Белица и Лепеница)** стварају се услови да се појам Србије постепено прошири до централног појаса који сачињавају **Јужна Морава — Велика Морава**, чиме је истовремено створена основа за јачи продор према истоку, као и према југу (долина Вардара) и северу (Сава — Дунав). Као што је познато, Немања је још пре него што је постао велики жупан добио од византијског цара на управљање Ибар, Топлицу, Расину и зване Реке, али те земље, као и Глбочицу (Дубочицу) све до ових освајања не можемо у правом смислу речи убрајати у појам Србије, јер су их српски владари (жупани) добили од византијског цара на управљање као делове византијске територије. Са Немањиним војним успесима 80-тих година XII века и те земље, заједно са новоосвојеним, улазе у

нову фазу и доста брзо бивају у потпуности уклопљене у структуру српске државе и појам Србије временом ће обухватити и њих, мада је свака задржала и своје посебно, дотадашње, име. Као што знамо, Немањин покушај да тих година продре и даље од **Јужне и Велике Мораве**, као и у долину Вардара, завршио се неуспехом, те се Србија још неколико деценија морала задовољити територијалним проширењем до линије углавном **Јужна Морава — Велика Морава** завршно са Лепеницом. На северу смо у великој неизвесности у погледу подручја северно од Ђетиње и **Западне Мораве** све до Гледићких планина“, пише *др Реља Новаковић*, у горе већ поменутом делу.

МОРАВСКА СРБИЈА КНЕЗА ЛАЗАРА

У време цара Душана кнезови су били обласни господари потчињени цару. Цар Душан жени младог Лазара, својом рођаком Милицом, ћерком кнеза Вратка, потомка Немањића по Вукану, а по свој шприлици Лазар је добио и део државе којим је управљао. После Душанове смрти политичке прилике постају врло сложене, а са истока прети турска најезда. Кнез Лазар удаје своје ћерке за обласне господаре, ствара рођачке савезе и проширује утицај и власт. Титулисао се као „господар свих Срба“ и употребљавао владарско име Стефан, са жељом да настави немањићку традицију. Када је умро и последњи Немањић – Урош Нејаки, престо је припао Вукашину Мрњавчевићу, са чим се Лазар није слагао, јер је он

требало да наследи царски престо по родбинским везама преко жене Милице. Српска властела се поделила у два табора, баш у несрећно време кад Турци почињу да упадају у **Моравску Србију** и откидају неке делове. Кнез Лазар, који је већ почео да се потписује црвеним мастилом, да носи црвене чизме и пурпурну доламу као и друге знаке царског достојанства, стане да окупља великаше и спрема за бој. Тај позив му је успео, али делимично, јер многи кнезови му нису изашли на Косово, а неки су били и у турском табору, насупрот својој браћи. Због тог напора да уједини Србију народно предање га титулише – цар Лазар.

ГРАНИЦЕ ЛАЗАРЕВЕ МОРАВСКЕ СРБИЈЕ

Кнез Лазар почиње да проширује своје територије, најпре победом над Николом Алтомановићем и добија његове земље од Рудника до Дрине. Уз помоћ мађарског краља Лудвика, којему се обавезује на вазалство. После смрти Лудвигове, кнез Лазар упада у Браничево и Кучево, потом осваја Мачву, коју је цару Урошу преотео краљ Лудвик, и све те области припојио својој држави **Моравској Србији**. Лазар је успео да припоји само четвртину територија бивше г Душановог царства. А **Моравска Србија** се простирала долинама **Западне, Јужне и Велике Мораве**, избијала близу Дунава, а затим испод Голупца и Београда ишла на запад, захвативши Мачву, планинским пределима силазилача на Западну Мораву. На југу је ишла на Ибар, поред

Трепче и приштине секла Косово, на ком је управљао његов зет Вук Бранковић, обухватала Ново брдо и у великом луку ишла до Врања. За своју нову престоницу Лазар и Милица су изабрали брежуљак код Крушевца где су почели да граде тврђаву и цркву Лазарицу, а изградња града и тврђаве Крушевца је потрајала неколико година.

КОСОВСКИ БОЈ И НОВЕ ПОЛИТИЧКЕ ПРИЛИКЕ

И Црква је признала кнеза Лазара за сувереног самодржавног владара Србије, ато је исто учила и Цариградска патријаршија. У једном писму из 1386. године Цариградски патријарх му се обраћа са титулом „преузвишеном кнезу све Србије“. Захваљујући ипак доста мирном периоду, Лазарева држава напредује у привредном погледу, а Лазар покреће и питање скидања црквене анатеме бачене на Србију у време цара Душана. Та мисија му успева и васељенски патријарх Филотеј шаље у Србију јеромонахе Матеја и Марка да свечано објаве скидање анатеме. У октобру 1375. године за новог српског патријарха изабран је Јефрем Хиландарац. Међутим, султан Мурат диже војску на Србију, Лазар организује одрбану Србије уз помоћ верних поданика и својих зетова и на Видовдан 1389. године догодио се Косовски бој, преломни догађај у историји Моравске Србије. У том судбоносном боју погинуо је кнез Лазар, „цвет српске властеле“, Србија је постала вазална држава, а жезло преузима кнегиња Милица до пунолетства свог сина деспота Стефана

Лазаревића. Наследивши престо Стефан Лазаревић је носио титулу кнеза, али као турски вазал са братом Вуком, мора да учествује у турским походима. Године 1403. деспот Стефан прихвата вазални однос према мађарском краљу Жигмунду, а за узврат добија Београд и Мачву, а касније је награђен и великим поседима у Војводини и био врло уважаван у тадашњој европској властели. Од Београда деспот Стефан је направио своју престоницу. После помирења са Ђурђем Бранковићем, деспот Стефан успева да победи султана Мусу, који је већ почео да „расипа“ утврђене српске градове. Након изненадне смрти Стефана Лазаревића, Србијом господари деспот Ђурђе Бранковић, а после њега његови потомци, али је 1459. године нова српска престоница Смедерево пала под навалом војске Сулејмана Величанственог. Ту се и завршава период српске државности.

СЕЛО МОРАВА У БУГАРСКОЈ, МОРАВИЧКА МИТРОПОЛИЈА И РЕКА МОРАВИЦА КОД КУМАНОВА

У некадашњој Дољњој Мезији, данашњој Бугарској, налази се **село под именом *Морава***, на северу Бугарске, у области Великог Трнова. Бугари су иначе, како сазнајемо од *др Јована Деретића* себе све до 9. века Христове ере сматрали Србима, а своју земљу – Доњом Србијом. Како читамо код *М. Милојевића*, и у Македонији је постојала српска митрополија која се звала ***Моравичка***

митрополија, по речици Моравици, у нахији кумановској.

МОРАВА – ПЛАНИНА У АЛБАНИЈИ

Морава овога пута је ороним, односно назив планине у Албанији, која је још у праисторији била територија на којој су живела србска племена. Очигледно да је назив планине **Морава** веома старог порекла и да вуче корене из најдубље прошлости праисторијских Срба.

МОРАВА – САНЦАК У РУМУНИЈИ

У румунском делу Баната одувек су, као што се зна из ранијих пописа, Срби били већинско становништво и са Србима у србском делу Баната чинили јединствени народни корпус. За време Турака постојао је **санџак који се звао Морава** и налазио се у Темишварском пашалуку. Мехмед паша Соколовић из Цариграда упућује писмо темишварском паши и каже му да може слободно да му пише на србском језику, да се не мучи турским. Све то је још једна потврда дуготрајног присуства Срба у том крају, па онда не чуди откуда **назив санџака Морава у темишварском крају.**

МОРАВСКА БАНОВИНА КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Моравска бановина је постојала од 1929. до 1941. године, као управна јединица Краљевине

Југославије у којој се налазила у Војна управа у Србији до децембра 1941. године. Седиште **Моравске бановине** налазило се у Нишу, а управна зграда је била Банска палата. На челу бановине је био бан кога је постављао и разрешавао краљ. Важнија места у **Моравској бановини** су била: Ниш као седиште бановине, затим Крушевац, Краљево, Јагодина, Ћуприја, у којој се налазило седиште **Моравског округа**, Параћин, Неготин и друга. Бановина се налазила на подручју Србије, већим делом централне Србије, а захватала је и простор Косова и Метохије, **Косовског Поморавља и Великог Поморавља**, Источне и јужне Србије... Према Закону о називу и подели Краљевине на управна подручја од 1929. године **Моравска бановина** је била ограничена са северне и источне стране државном границом према Румунији и Бугарској до јужне границе среза Лужничког (код Дашчаног кладенца). Одавде граница иде јужном границом срезова: Лужничког, Нишког, Добричког, Прокупачког, Косаничког, Лабског, Вучитрнског и Дреничког обухватајући и ове срезове на тромеђи срезова Источног, Дреничког и Подримског избија на означену границу Зетске бановине. Даља граница иде на север означеним границама Зетске, Дринске и Дунавске бановине.

РЕГИОН ШУМАДИЈЕ И ПОМОРАВЉА

Као административна јединица у СФР Југославији, односно као део СР Србије постојала је административна јединица под називом

Шумадија и Поморавље, са центром у Крагујевцу. Она је формирана од Среза Светозарево и Среза Крагујевац и обухватала је територије општина Крагујевац, Аранђеловац, Кнић, Рача, Баточина, Лапово и Топола у Шумадији и општина: Светозарево (Јагодина), Ћуприја, Параћин, Рековац, Свилајнац и Деспотовац у **Поморављу**.

ПОМОРАВСКИ ОКРУГ

Поморавски округ настао је 1995. године и налази се у централном делу Поморавља и Републике Србије. Обухвата општину и град Јагодину, као и територије општина: Ћуприје, Параћина, Деспотовца, Свилајнца и Рековца. Седиште **Поморавског округа** је у граду Јагодини, а цео округ броји 312.160 становника. „У граду Јагодини, као и у свим другим поменутиим градовима **Поморавског округа** је у већој или мањој мери сачувана архитектура 19. века. Остаци ранијих периода виде се у грађевинама као што је Хајдук - Вељков конак из 18 века. Посебна занимљивост је Стара црква Арханђела Михајла, задужбина Милоша Обреновића из 1818. године. Манастир Јошаница је подигнут крајем 17. векау време владавине деспота Ђурађа Бранковића и сматра се најлепшом грађевином Средњег века у том крају. Недалеко од Ћуприје је манастир са црквом Вазнесења – Раваница, задужбина кнеза Лазара, саграђена после 1375.године. После погибије цара Лазара у Боју на Косову, Раваница је чувала његове мошти до1690. године, да би данас после три века

сељења са српским народом биле опет враћене у ову његову задужбину. Манастир Ресава- Манасија налази се у непосредној околини Деспотовца. Ресава - задужбина деспота Стефана Лазаревића, подигнута је између 1407. године и 1418. године. Током 15. века у манастиру је деловала чувена Ресавска школа са више радионица у којима су преписивани важни текстови из светске баштине и писани нови. Константин Филозоф, аутор „Житија деспота Стефана“ и „О писменима“ (словима), којим је извршена редакција и сређивање тадашњег правописа српског језику, радио је и стварао у манастиру Ресава“. (*Извор: Википедија*). У општини Параћин, такође, се налази се „Мала света гора“ – комплекс средњовековних манастира у долини Црнице, тачније 18 православних светиња. На планини Баби постоје остаци Петрус града у коме је столовао жупан Вукослав, а на брду Чокоћу изнад Забреге остаци Петрус града где је столовао војвода Цреп све до Косовског боја.

СРБИЈА- ДРУГА ВЕЛИКОМОРАВСКА ДРЖАВА?

„Нешто низводније од Београда и Смедерева у Србији, према Ђердапској клисури и археолошким налазиштима Винчанске културе и Лепенског вира, а у близини места Дубравице, и одмах до места Костолац и археолошког налазишта из римског периода - Виминацијума, улива се у Дунав река **Велика Морава**, и постаје део њеног црноморског слива.

Тешко је рећи да ли је Србија цела, сама по себи

Друга великоморавска држава? Важност река **Морава** у Србији је несагледив и безгранично различит како за саму нашу државу, тако и за Балкан и Европу. Као први и довољан доказ наводимо вековну историјску чињеницу - сви путеви у свим смеровима и сва освајања преко Балкана, од најраније историје до данас, ишла су долинама неке од **Морава** или, и кроз неке од њених притока. Да би се схватила, већ горе поменута српска **Морава** потребно је видети карту, уочити невероватну бројност топонима и видети кроз која све места ова река пролази.

ВЕЛИКА МОРАВА

Велика Морава је највећа домаћа река и њен слив (**Поморавље**) чини 42 % територије Србије. Слив **Велике Мораве** чине три целине: **Велика Морава, Јужна Морава и Западна Морава. Велика Морава** настаје од **Јужне и Западне Мораве**, које се спајају код Сталаћа у централној Србији. Има 32 притоке - 12 са леве и 20 са десне стране. Веће притоке су: Јовановачка река, Црница, Раваница, Лепеница, Ресава и Јасеница. Раваница извире у Шареном кладенцу, североисточно од Сењског рудника. У горњем току долина Раванице је прилично плитка, да би потом ушла у клисуру. У клисури је подигнут манастир Раваница, задужбина српског кнеза Лазара из друге половине XIV века. После његове погибије у бици на Косову, 1389. године, у манастир су пренете његове мошти, након чега је манастир постао место ходочашћа. Највећа притока Раванице

је Зубрава, која јој дотиче са десне стране. У **Велику Мораву** се улива код Ћуприје. Лепеница истиче у Голочелу из извора Студенац, а утиче у **Мораву** источно од Баточине. Познати немачки путописац *Феликс Каниц* записао је приликом пропутовања кроз Србију у другој половини XIX века, да Лепеница тече мирно и тромо као мали поток, док се у рано пролеће претвара у пустошну бујицу која разара мостове и плави целу околину. Ресава постаје спајањем Злотске реке и Карапланциног потока, који се састају у котлиници Ресави. У Лисини се у Ресаву с десне стране улива Чемерница, која тече испод одсека планине Бељанице. Код реке Дворишта Ресава улази у последњу клисуру - Манасијску. У њој је почетком XV века подигнут манастир Манасија, задужбина српског деспота Стефана Лазаревића. Манастир је био средиште српске културе. У њему је настао Моравски стил изградње средњевековних цркава и фрескосликарства. У преписивачким одељењима препивана су и сачувана су најстарија књижевна дела словенског али и европског средњевековља. Утицај "**Моравске школе**" осетио се и помиње се у бројним хроникама тадашњих европских империја.

ЈУЖНА МОРАВА

Јужна Морава постаје од **Биначке Мораве** и **Прешевске Моравице**, које се спајају код Бујановца на Косову. **Биначка Морава**, дужа саставница, настаје од Големе и Слатинске реке код села Клокота у данашњој Македонији. Она прво протиче

кроз Гњиланску котлину, затим кроз Уљарску клисуру, Изморничко проширење и Кончуљску клисуру, и улази у Врањску котлину где се спаја са **Прешевском Моравицом**. Прима укупно 157 притока - река, речица и потока - 75 левих и 82 десне. Већина њих лети пресушује. Значајни токови су Ветерница, Јабланица, Пуста река и Топлица са леве, а Врла, Власина, Нишава, Топоничка река и **Сокобањска Моравица** са десне стране. Врла је мала река и извире испод Виљег кола на падинама Варденика. Власина се улива у **Јужну Мораву** око 8 километара источно од Лесковца. Прима велики број притока и важније су: Градска река, Тегошница, Лужница и Пуста река с десне, и Бистрица и Растовница с леве стране. Јабланица настаје од Бањске и Туларске реке, које се спајају код села Маћедонце. У **Јужну Мораву** улива се 3 км низводно од Печењевца. Најдужа притока Јабланице је Шуманска река која, удружена с Јабланицом, наноси велике штете Лебану. Топлица највећа је лева притока Јужне Мораве. Постаје од неколико речица које одводњавају источне падине Копаоника. Нишава је највећа притока **Јужне Мораве**. Постаје од Гинске реке и Врбнице, које се састају у близини села Тодена у Бугарској. У Србију Нишава улази 6 км узводно од Димитровграда. Највеће притоке су јој Темштица са десне и Јерма са леве стране. У Влашкој клисури између села Бобовишта и Власи, налази се манастир Поганово. Изградио га је српски великаш Константин Дејановић Драгаш, сестрић цара Душана, 1395. године. Због вредних фресака, које представљају

најзначајнија остварења тог доба на Балкану. Топоничка река се улива у **Јужну Мораву** недалеко од села Мезграје. Постаје од два потока. Десни извире испод јужних падина Девике, а леви источно од Големог врха. Сокобањска **Моравица** постаје од два потока Изгаре и Тисовика, који извиру на падинама планине Девике. Горњи ток Моравице до ушћа Сесалачке реке, у време јачих киша остаје без воде, тако да се у народу **Моравицом** зове тек низводнији део. Осим Сесалачке реке, **Моравица** добија воду и од отоке врела познатог као врело **Моравице**. У Сокобањској котлини **Моравица** прима своју најдужу леву притоку, Градашницу. На реци постоји 11 водопада“ пише А. Обровски.

ЗАПАДНА МОРАВА

Западна Морава прима 85 притока, а међу њима се посебно истиче Ибар, а потом Расина и Бјелица, док су од левих притока веће само Чемерница с Дичином и Гружа. Бјелица је главни ток Драгачева. Извире на у крају Пјесковите равни, а улива се у **Западну Мораву** код Гугаљског моста. Највеће су јој притоке Рђанска река, Горушица и Врањица. Чемерница је лева притока **Западне Мораве**, у коју утиче неколико километара низводно од Чачка. Највећа јој је притока Дичина коју прима код Прељине. Ибар је највећа притока **Западне Мораве**. Извире из јаког крашког врела испод северне падине планине Хајле, а утиче у **Западну Мораву** 4,5 км источно од Краљева. Низводно од бране ХЕ „Газиводе“ долина Ибра се постепено

проширује и код Косовске Митровице улази у доњи крај Косовског поља, где прима Ситницу. Од Звечана до села Матаруге, 20 км од ушћа у **Западну Мораву**, Ибар прима још две значајније десне притоке, Рашку и Студеницу. За извориште Ситнице узимају се два мања водотока - река Топлица и северни крак Неродимке, док јужни отиче ка Лепенцу. Река тече целом дужином од 90 км кроз Косово поље, стварајући многе меандре. Они су нарочито изразити и бројни у доњем току Ситнице, низводно од ушћа Лабе. Рашка извире из пећине испод кречњачког одсека брда Голача, 15 км западно од Новог Пазара. Значајније притоке су јој Људска река, Јошаница и Дежевска река. Због своје питоме и богате природе, долине Рашке и њених притока погодовале су подизању бројних културно-историјских споменика. Ту је створена српска држава са престоницом Рас у X веку, изграђена Петрова црква (у првом веку Христове ере), једна од најстаријих на тлу Србије, подигнут манастир Ђурђеви ступови, задужбина Стефана Немање из XII века, као и чувени Сопоћани, задужбина краља Уроша I, из средине XIII века. Сопоћанске фреске представљају највећи уметнички домет не само у средњовековној Србији него и у Европи, због чега је манастир уписан у светску културну баштину и стављен под покровитељство УНЕСКА. Расина је последња значајнија притока **Западне Мораве**. Настаје на падинама Гоча и Жељина од изворишних кракова Велике и Бурманске реке, а утиче у **Западну Мораву** 5 км низводно од

Крушевца“, пише *Александар Обровски* у тексту „Шест словенских Морава у срцу Европе“.

МОРАВИЧКИ ОКРУГ

Осим *Поморавског округа*, у Србији данас постоји још један округ који носи име по *реци Морави*. *Моравички округ* се налази у централном делу Србије и обухвата следеће општине: Чачак, Горњи Милановац, Лучани, Ивањица, а седиште округа се налази у Чачку. *Моравички округ* броји 230.748 становника. Баштина Моравичког округа је веома богата средњовековним сакралним споменицима, а посебно место припада комплексу од десет манастира у Овчарско-кабларској клисури који су названи „Српска Света гора“. Ови манастири и цркве подизани су у време владања Немањића, Лазаревића и Бранковића. Манастири „Србске свете горе“ чувају врло вредне рукописе и књиге, а нека дела су и писана у овим светињама.

НЕКИ ПОКУШАЈИ ОБЈАШЊЕЊА ПОРЕКЛА И ЗНАЧЕЊА ИМЕНА МОРАВА

Истражити језичке изворе *Мораве* је доста сложен лингвистички посао. Да кренемо од народне епике, у којој постоји израз мор-долама, где стајаћи епитет мор означава плаву боју. У свакодневном народном говору код Срба постоји израз морав, што значи – плав или тегет (тамно плава боја). Старије жене су фарбајући кануре користиле и – мурову боју. Једна трава која расте у долини *Велике*

Мораве зове се – мор, односно носи корен речи Морава.

На Птоломејевој карти тада познатог света **Морава** је убележена као **Мосхинс**, а на Појтингеровој табли као **Маргус**. Неки историчари и лингвисти склони су да име **Мораве** потраже у латинском језику. Од вулгарног латинског назива **Маргус** и **Мараус**, наводно, настаје **Маравус** односно **Морава**. У једној од теорија која се помиње у српској литератури наводи се: "... Само име **Морава** настало је прерадом римског назива за исту реку који гласи **МАРГУС**". Такође, понегде у српској литератури се наводи да је **Јужна Морава** имала назив **АНГРУС**, а **Западна Морава** **БРОНГУС**. Друга врло важна теорија о имену је сличност особина река **Морава** са прасловенском богињом по имену **МОРА** или **МОРАНА**. Друга литература повезује Мору / Морану са неодређеним богом **Морусом** или **Морасом**, чак и са "маром" и кикимором – демонима зла који су уско везани за кућу и породични живот. Чињеница је да су **Мораве** заиста хировите и варљиве реке. Данас постоји заиста огромно етнолошко и литературно наслеђе везано за **Мораве**. Срби, скоро све своје најважније воде и реке зову **Моравима** или **Моравицама**. У наведене примере теорија о пореклу имена **река Морава**, треба додати податак да су први помени назива у **Моравској**, као и у Србији у IX веку, с знаком могућности да се уствари ради о изговору коренског **М' Р'** и велике сличности са прасловенским боговима **Мором** или **Мораном** (*тј. мор- / мар- : Срп: мора, морава, Пољ: zmora,*

mora, Чеш: *Mura*, Новолужички: *Morava*,)– може се наслутити да је порекло имена далеко старије и да оно досеже до словенских пра-корена - до најстаријег аријевског слоја, односно „винчанског је порекла“.

МОРФОЛОШКИ КОРЕН МОРАВЕ (ПРЕМА РАНКИ КУИЋ)

„Једно белгијско племе (клан) звало се Клан **Морна** и тако се помињу у најстаријој песми циклуса о хероју FINN-у. Хенри Хубер претпоставља да су то можда били *MORINI* из Па-де-Калеа који су и сами Белгијанци. У Вејлзу имамо две реке: *MOREN* и *MORIEN*. Иако су Латини имали реч *mare* за Море, то не значи да су Келти од њих узели ту реч; Келти су знали за појам мора свакако још много пре но што су се срели са Римљанима. На велшанском, корнијском и бретонском, море се каже *MOR*, а на ирском: *muir*. Постоје два британска имена: лично име британског краља - *MORI* морски краљ и племе *MORINI* у Галији; раширена је и употреба **mori*, **MORI* за унутрашње воде и реке: (МУРТЕНЕРско језеро у Швајцарској); затим, *VINDMORA* у Британији. Био је и *MORIDON* у Шпанији. У велшанском речнику имамо реч: *nior-forwyn* - у значењу: вила бродарица. Постоји и именица *morgatais* - у значењу: ушће. Именица *MORWYN* значи - девојка, девица. Сматрамо да су древни Келти имали свој назив за Море, а да га нису створили у контакту са Римљанима, дакле много пре нове ере, јер британски Келти су имали

директни контакт са Римљанима тек негде почетком нове ере. Келти су још много пре тога били главни становници Средње Европе и долазили до мора раније. Онда би се могло претпоставити да је име реке **Мораве** спој келтског суфикса за реке: *AVA* и келтског значења именице *MOR*; тако би се могло рећи да је: **МОРАВА спој MOR плус AVA**, где је -ava суфикс за реку, а тог келтски префикс за девојку. Дакле **ДЕВОЈКА-РЕКА**. *MORRIGU*, *MORRIGAN* је у Ирској била „краљица духова“ и БОГИЊА ПАТА. Ако префикс у нашој реци **МОРАВИ** схватимо као изведеницу од имена ирске богиње рата *MORRIGU* и келтског суфикса за реке - *AVA*, онда добијамо назив наше реке: Мор *MOR(IGU)* плус *AVA* - **МОРАВА**, у значењу **БОГИЊА РЕКЕ**. Пошто често плави, она је ратоборна, па је и хировита и краљица духова, све у исто време, истовремено плаховита (непредвидљива) река-девојка“. (P. Куић: *Србско-келтске паралеле*)

МОРАВСКИ ТОПОНИМИ НА БАЛКАНУ У СРЕДЊЕМ ВЕКУ (ПО ПАВЕЛУ ШАФАРИКУ)

У средњем веку Рава, Равен, данас турски Ђуприја; упореди Рава, Равка, Равиц, Равеница река и место у Русији, Пољској; упореди Равенна. - **Margus** (река и град у Мезији, 20.) **Баргос, Мартос**, вероватно погрешно написано код Херодота и Страбона, Плин., Т. Пејт. Ит. Ант., Ит. Хиер., Еутроп., Нот. Дигн., Приск., скр. Виз.; данашња **Морав**, река и Кулич руине, од турске речи кула:

словенске **Мораве** једва да се могу побројати, а Грк, Римљанин, Немац претварају словенско д у а, не обрнуто.

- **Mariana Mariana, Merion** (Дард., 456-474) Хијерок., Прок.; **данашња Морава**, турски *Gölhan* – **Морава**.

МАРГИТА ДЕВОЈКА ЈЕ МОРАВА У НАРОДНОЈ ПЕСМИ

У србској песничкој традицији остала је предивна песма „*Маргита девојка и Рајко војвода*“. Осим што се у њој може видети „топографија србских јунака, витезова и војвода“, ова песма нам је занимљива и са етимолошке стране. Наиме, лично женско име **Маргита**, изведено је од старог (санскритског) имена реке **Мораве**, која се у римско време звала **Маргус**, као латински прелик српског имена **Морава**. **Маргита**, као симбол моравске Србије, а **Морава** је увек тамо где су Срби, у епској народној песми обједињује све градове и чувене јунаке земље Србије, сада поробљене и под туђинским игом.

Рајко војвода у народној песми је Радослав Челник, врховни командант војске србског цара Јована Ненада Црног, која је била страх и трепет за турске ордије. После убиства Цара Јована Ненада 1527. године, Радослав челник или Рајко Војвода, прелази из Бачке у Срем, постаје турски вазал, узима за себе титулу војводе и намешта се у граду Сланкамену. Иако турски вазал, Радослав челник је одржавао и тајне контакте са Хабзбуршком

монархијом, тако да је 1530. године коначно прешао на територију Хабзбурговаца и јавно се одрекао свог савеза са Турцима. У народној песми га народни певач кажњава тако што се Рајко Војвода или „Од Сријема Рајко“ сам убија због издаје, а са њим и *Маргита (Морава)* девојка, која се као жена уопште усудила да војводи приговори, додуше на један диван песнички и евокативно-историјски начин. Због своје изузетне алегоричности и парадигме србске песничке виспренности, доносимо песму о *Морави-девојци* и Рајку војводи у целости: “Још зорица не забијелила,/ни Даница лица помолила,/а од дана ни помена нема,/пошетала Маргита ђевојка/у Сријему по Сланом Камену./Рано шета боса по камени/рано шета, танко попијева,/а у пјесми кунијаше Рајка:/"Бог т ' убио, Рајко војвода!/Чим ти наста на Сријем војвода,/тако нама Турци додијаше,/а док бјеше војвода Мирко,/ми Турчина нигђе не чујасмо,/а камоли очима виђасмо;/а данас нам додијаше Турци,/турски коњи ноге искидаше/шетајући јутром и вечером,/на плочама поље разнијеше/међући се циде и лобуда./"Тако пјева Сријемка ђевојка;/она мисли нико је не слуша,/ал' то Рајко и слуша и гледа,/па дозива Маргиту ђевојку:/"Селе Моја, Маргита ђевојко,немој клети војводу Рајка!/Шта ће коме учинити Рајко?/Шта ће себе, шта ли ће Сријему/ а шта ли ће у Сријему Турцима?/Докле бјеше војвода Мирко,/бјеше тада много војвода/по нашијем редом градовима./Па ме чекај, Маргита ђевојко,/стани мало на Камену Слану,/стани мало да ти кажем право/ све војводе и градове редом:/на

бијелом граду Дмитровици,/онђе бјеше старац Кузун-Јањо,/бјеше њему триста и три љета;/на Поцерју покрај воде Саве,/онђе бјеше Обилић Малошу,/везир бјеше славноме Лазару;/на ономе Београду стојну,/онђе бјеху два Јакшаћа млада/ - Јакшић Дмитар с војводом Стјепаном;/на бијелу граду Смедереву,/онђе бјеше стари деспот Ђурђе/ са његова два вриједна сина /-са Стјепаном а и са Гргуром;/а на оној на равној Ресава,/онђе бјеше војвода Стеване;/на Сталаћу, на високој кула,/онђе бјеше војвода Тодоре;/на Крушевцу, граду бајеломе,/онђе бјеше славни кнез Лазаре/а са сином високим Стеваном;/на Прокупљу, граду бајеломе,/онђе бјеше стари Југ Богдане/ с девет сина, с девет Југовића,/на бијелу граду Куршумлаји,/онђе бјеше Бановић Страхиња;/На Топлици, на води студеној,/онђе бјеше Топлица Милане;/а на оној равној Косајнаци,/онђе бјеше Косанчић Иване;/а на Нишу, граду бијеломе,/онђе бјеше војвода Станиша;/на Тимоку, златноме потоку,/ту бијаху двије војевode/ -једно Бјелић, друго Златнокосић;/на Видину, граду бијеломе,/онђе бјеше старац Владисаве;/а на равној земља Каравлашкој,/онђе бјеше Каравлах Радуле;/на Букрешу, граду бијеломе,онђе бјеше бего Радул-бего/с својим братом Мирком војеводом;/на нашему пространу Сријему,/онђе бјеше Мирко војевода;/на бијелу граду Вучитрну,/онђе бјеше војвода Војине/са тра сина, три Војиновића;/на Загорју, мјесту питомоме,/онђе бјеше Љутица Богдане;/на Пазару, граду бијеломе,/онђе бјеше Реља Крилатовић;/на Сјеници, на равној паланци,/онђе бјеше војвода

Стеване;/а на оној на Босни поносној,/онђе бјеше Бошко Бошњанине;/на Травнику, граду бијеломе,/онђе бјеше Бранковићу Вуче,/везир бјеше славноме Лазару;/а на ломној на Херцеговини,/онђе бјеше Херцеже Стјепане;/на бијелу граду Пирлатору,/онђе бјеше Момчило војвода/с девет браће, с девет војевода;/на Цетињи, на води дебелој,/онђе бјеху два бега голема,/Иван-бего и с њим Обрен-бего,/ -обадва су Турци потурчили;/на ономе ломну Шекулару,/онђе бјеше Петар Шекуларац;/а на Скадру на води Бојани,/онђе бјеше Вукашине краљу/а са братом војводом Угљешом/и са братом Гојком војводом,/на Призрену, мјесту питомоме,/онђе бјеше српски цар Стјепане/а са сином нејаким Урошем;/на ономе равном Дукађину/онђе бјеше Лека капетане;/а на оном на Косову равну,/онђе бјеше војвода Мијајло;/а на оној на Планини Старој,/онђе бјеше Старина Новаче/а са братом дели Радивојем,/с Татомиром и с Грујицом младим;/на Софији, граду бијеломе,/онђе бјеше Грчићу Манојло;/на Кратову, граду бијеломе,/онђе бјеше Кратовац Радоња;/на бијелу граду Куманову,/онђе бјеше Костадине бего;/на Солуну, граду бијеломе,/онђе бјеше војвода Дојчине;/на Прилипу, граду бијеломе,/онђе бјеше Краљевићу Марко./Па чу л', селе, Маргита ђевојко,/све то бјеху наше војводе,/све су били, па су преминули/ -који, селе, они починуше,/а који ли они изгинуше;/данас тога нема ниједнога,/сам остаде у Сријему Рајко,/ као суво дрво у планини./Шта ће себе, шта ли ће Сријему,/а шта ли ће у Срјему Турцима?/ "Па извади ноже од појаса,/удари се посред срца жива,/мртав

паде на земљицу црну./Рајко паде, Маргита допаде,/пишти љута како змија љута:/" Браћо моја, српске војеведе,/како бисте, како преминусте,/а како ли робље остависте!/Робље ваше - све турско подножје,/намастири - турске потпрдице "/Па довати Рајкове ножеве,/удари се посред срца жива,/мртва тужна покрај Рајка паде“.

Уместо закључка:

Из досадашњег излагања видели смо да **Морава** није само назив река у различитим деловима света, на европском, азијском и индијском тлу, већ под овим именом постоје места, села и градови, планине, области, покрајине, србске земље, државе и наравно народ **Морава, Моравци, Заморавци, Поморавци, Морављани, Моревљани...** широм сељене.

Изворишта **Мораве** нису само изворишта река, већ су то и источници свеукупне србске историје, источници србске културе и духовности. То су кладенци велике и неуништиве моравске културе, народа моравског. Топоними, хидроними, ороними и етноними **Морава** су истовремено планетарни међаши србске светске баштине, која вуче најдубље праисторијске корене, од „**почетног народа“ србског**, како га прозва најугледнији француски палеолинвиста и историчар *Робер Сипријан*, који србски народ сматра „**мајком свих народа“** и **србски језик „мајком језика“**. Свеукупно србство је неодвојиво од **Мораве**, а **Мораве** су биле куцавице

србског крвотока. Како некада, тако и данас, до у веке векова.

II

ВИНЧАНСКЕ МЕТРОПОЛЕ У ПАРАЋИНСКО-ЈАГОДИНСКОМ ПОМОРАВЉУ

Трагови винчанске културе, као што се зна, пронађени су најпре код села Винче, на локалитетима Потпарањ и Ат, код Шапца, као и у Харбову иза Ђердапа... У долини Велике Мораве откривен је читав низ великих винчанских насеља: Дреновац, Слатина код Параћина, Супска код Ћуприје, Селевац код Смедеревске Паланке, затим Дивостин у Шумадији, Плочник код Прокупља, Градац код Лебана...

„Једна од највећих тековина стајства је појава прве писмености, али не у данашњем смислу те речи. Најпре су занатлије употребљавале разне шаре да би украсили или обележили своја оружја или алате. Поновљени избор шара и њихово обликовање доводе до понављања неких знакова која почињу да означавају нешто посебно. Можемо поуздано рећи да су подунавски Прасерби из времена стајства поставили чврсте темеље српској и европској писмености. Исто тако је неоспорно да је подунавска култура прекрила читаву Европу, Западну Азију и Северну Африку. Пред крај стајства јављају се нови чиниоци у подунавској култури који ће проузроковати велико ширење Подунаваца кроз Европу и Малу Азију“, тврди *др Јован Деретић*, у делу „*Античка Србија*“.

О тим древним Србима, њиховој историји, култури, писмености и цивилизацији, о старим српским песницима и њиховом стваралаштву сведоче, антички хроничари: *Херодот, Страбон, Плиније Старији, Диодор Сикулус, Дионисије, Паусаније, Плутарх, Сократ, Аристотел, Платон, Аполоније, Еврипид, Хекатеј из Милета, Аристофан, Демостен, Цицерон*, песници *Овидије и Вергилије* и многи други, затим страни научници, које ћемо наводити и позивати се на њих, на неоспорне ауторитете у овој области, као што су: *Г. Чајлд, Н. Власа, М. Вин, Харолд Хартман, Апендини, Пејсонел, Миле, Хенри д Арбоа д Жубенвил, Шчербаков, Ами Буе, Емил Бирнуф, Данковски, Сипријан Робер...* Наравно, цитираћемо и највеће домаће научнике, филологе и палоллингвисте, историчаре и историографе, чија су истраживања променила научни поглед и однос према српској античкој цивилизацији и култури: *др Милоја Васића, др Рељу Новаковића, др Радивоја Пешића, др Светислава Билбију, др Милана Будимира, др Олгу Луковић Пјановић, др Александра Петровића, Анђелију Станчић...*

ПРЕКО СТОТИНУ ПРАИСТОРИЈСКИХ НАСЕЉА У СРЕДЊЕМ ПОМОРАВЉУ

У Средњем Поморављу, Параћинско-јагодинској котлини, археолошким истраживањима евидентирано је до сада чак

преко 100 насеља-локалитета која припадају неолитској историјској фази.

Већ сам број лоцираних насеља упућује на закључак да је Средње Поморавље било густо насељено и у такозваном млађем каменом добу-неолиту, и да је овде живот бујао у пуној мери, посебно у доба винчанске културе, седам миленијума пре Христа.

Винчанска култура, као што је усвојено у науци, са свим својим налазима и „винчанским писмом“ убраја се у најразвијеније културе ране праисторије људског рода.

На основу материјала са до сада истражених локалитета, бројни научници су донели и одређене закључке о животу, култури, економији, и уопште винчанској цивилизацији, а та су мишљења и изнели на новосадском скупу 2005. године.

Укратко речено, винчанска култура, млађи неолит, досегла је највишу тачку у металургији, војној индустрији, у свакодневном животу, писмености, уметности, култури, обради земље, сточарству...

Годинама живећи у миру, обрађујући земљу, Винчанци су стекли огромно искуство у свим битним областима живота, па и у архитектури. Винчанци су градитељи чврстих стамбених објеката, који највише личе на наше старе куће облепљене блатом, такозване плетаре и чакмаре.

Богдан Брукнер, архитекта из Новог Сада, задивљен је колико се дуго, скоро девет хиљада година традиција грађења кућа облепљених блатом задржала у српском народу, у Србији, Поморављу,

па и у Панонији. И после толико миленијума у континуитету српско грађевинарство, наслеђено од мудрих Винчанаца, одржало се све до половине 20. века. Данас смо сведоци да се народ све више враћа том традиционалном, древном грађевинарству, стамбеним објектима које сматра – еколошки најздравијим.

Зидови винчанских кућа су били облепљивани блатом и плевом, баш као што је донедавно радио српски и поморавски сељак, а подови су имали изолациони слој од дрвених полуоблица, које су потом премазиване слојем глине. (У једној сличној кући, „крченој у бело“, родио се и одрастао аутор ових редова).

У винчанским насељима код Параћина, у Дреновцу и Супској куће су биле поређане праволинијски. Између њих водио је пут – улица. Насеље је било урбанизовано, имало је и свој центар, трг, заједничко место за збор и договор и религиозне церемоније. Такав један поплочан трг откривен је и у насељу Слатина-Мотел у Параћину.

Додуше, Винчанци нису имали водовод, али су живели поред река, нису имали „градску чистоћу“, али су зато имали „контејнер“ ископан у земљу, у који су бацали отпадне ствари, па чак и делове старих кућа, када би направили нову. Поморавски Винчанац је у свему показивао мудрост и умеће, разумевање суживота са природом и врло високу културу становања и умовања.

ПРАИСТОРИЈСКИ МЕГАПОЛИС У СУПСКОЈ КОД ЋУПРИЈЕ

Локалитет Стублине у селу Супска код Ћуприје био је откривен још пре Другог светског рата од стране стручњака Нишког народног музеја, који је предузимао, за оно време, веома широке активности на евидентирању археолошких локалитета тадашње Моравске бановине. Откопани материјал са овог налазишта депонован је у нишком музеју, али је, нажалост, у великој мери уништен приликом савезничког бомбардовања Србије 1944. године.

Већ тада су археолози из Ниша утврдили да материјал нађен на праисторијском локалитету Стублине код Супске припада винчанској групи.

Августа 1959. године на овај локалитет долази група стручњака из Археолошког института у Београду, предвођени *Драгом и Милутином Гарашанином*, а у оквиру пројекта истраживања праисторије на тлу Поморавља, у сарадњи са Народним музејом из Београда.

Пажњу стручне јавности на локалитет Стублине у Супској поново је скренуо професор историје у ћупријској гимназији *Игор Порфјанов*, пореклом Рус, оснивач завичајног музеја у Ћуприји и његов први директор. Он је са овог, али и других локалитета прикупљао материјал и излагао га у музејске витрине.

Истраживања су у том времену вршена и у селу Витошевцу, код Црнокалачке баре, на локалитетима који, такође, припадају винчанској групи.

„Треба поново истаћи да је поред Винче, Супска једини локалитет у Србији на коме је заступљена комплетна стратиграфија винчанске групе од Винче – Тордош 1 до Винче – Плочник 2“, кажу у закључку своје студије *„Супска, Стублине-праисторијско насеље винчанске групе“ Драга и Милутин Гарашанин*. Дело је објављено 1979. године у Народном музеју у Београду.

„Ова чињница, као и богатство материјала, указују на то да се насеље у Супској свакако може сматрати, једним од највећих, ако не и најзначајнијим на горњем току Велике Мораве, јужно од багрданског кланца“, закључују аутори и руководиоци овог истраживања, који даље наводе:

„У извесном смислу може се рећи да је стратиграфија Супске комплетнија од винчанске. Ово утолико пре што је у Винчи, на основу података које о дубини налаза даје *М. Васић* тешко боље упознати карактеристике самог прелаза из фазе Винча-Тордош 2 и Винча-Плочник 1, који је оквирно датиран на око 6,5 метара...“

СТРАТИГРАФИЈА У СУПСКОЈ–КОМПЛЕТНИЈА ОД ВИНЧАНСКЕ

„Својим географским положајем на Великој Морави, недалеко од састава двеју Морава, Супска се може ставити у подручје блиско граници класичне винчанске варијанте на северу и јужноморавске на југу. Великим делом свог покретног инвентара Супска се везује за

класичну варијанту винчанске групе“, тврде Драга и Милутин Гарашанин.

На локалитету Стублине пронађени су тањираи, дршке са дугмастим испупчењима, винчанске зделе, амфорице, фрагменти судова са тракастим дршкама...

Пажњу стручне јавности привукле су и две женске фигуре. Једна фигурица жене има торбу на леђима, а друга је стојећа женска фигура. Обе фигурине имају јако издужен нос.

Статуете су стубасте, са вишим трупом, са представом одела, руке су им савијене у лактовима и положене на кукове, и припадају типу пластике из Винче познате као „Ledi of Vinca“.

Насеље у Супској страдало је у пожару, што је карактеристично и за остала насеља винчанске културе. Научници нису могли да утврде ко су рушиоци великог праисторијског насеља у Супској, јер на самом локалитету није било налаза на основу којих би могли закључити или индицирати рушиоце.

Са великом резервом само су претпоставили да су то можда били носиоци културе Бубањ-Хум 2, која је добро заступљена на локалитетут Јеленац код Алексинаца.

ПАРАЋИНСКА „СЛАТИНА“- ВЕЛЕГРАД

Локалитет Слатина, на северо-источној периферији Параћина, први пут је археолошки регистрован пре Другог светског рата, али се озбиљнијем истраживању приступило тек са

изградњом првог аутопута Београд-Ниш. После дуге паузе локалитет је поново истраживан у време када је грађена нова траса Аутопута Е5 1985. године.

Нажалост резултати тог истраживања нису достојно представљени јавности, као ни целокупна грађа из периода винчанске културе, а из којих разлога и побуда, може се само наслутити.

Насеље Слатина-Мотел, како се сада назива у археолошким круговима, лежи на десној обали Црнице, и на јужним падинама Карађорђевог брда. Насеље се сукцесивно ширило од реке Црнице ка северу, односно ка падинама поменутог брда. Старост овог винчанског насеља се процењује на најмање седам миленијума пре нове ере.

Првобитно насеље се пружало дуж десне обале Црнице, културни слој се налази на око 6 метара дубине, а потом се насеље ширило, тако да локалитет сада обухвата простор већи од 20 хектара. Површина винчанског насеља код Параћина била је много већа, него што су археолози у почетку мислили, чак 150 метара по ширини.

На дубини од 160 сантиметара пронађени су трагови млађе винчанске културе, али и предмети из старијег периода. Најмлађи слојеви са винчанским налазима садрже трагове паљевине.

Врло је занимљив и за сада још увек „мистериозан“ плато у насељу Слатина-Мотел поплочан каменим облацима. Стручњаци немају за сада одгонетку ове површине. Највероватније

да се ради о центру насеља, које је, као и сва друга винчанска насеља, било „урбанизовано“, ушорено, са заједничким тргом.

Поред бројних трагова архитектуре на овом налазишту винчанске културе ископан је и велики број антропоморфних фигура и пластике најразличитијег облика. Око десетак фигурина припада класичном стандарду винчанске антропоморфне пластике.

Од 1985. године до данас пронађено је више од две стотине фигурина антропоморфне и зооморфне пластике, која, такође, припада класичној винчанској варијанти.

У парафинском насељу из винчанског периода, старом најмање 7 хиљада година, које је за услове тадашње цивилизације представљало - велеград, пронађено је и црно керамичко посуђе, углачане површине и украшене канелурима, што је типично за период винчанске културе.

Поред осталог материјала, пронађен је знатан број кремених алатки, нарочито поред једног ватришта. Кремене алатке се до сада нису овде проналазиле или у првом откопавању на њих није обрађана велика пажња.

Локалитет Слатина-Мотел је угрожен, јер су на њему изграђене хале и слични објекти, а третира се данас као подпројекат „Неолита Средњег Поморавља“.

ДРЕНОВАЦ – НАЈВЕЋА ПРАИСТОРИЈСКА МЕТРОПОЛА НА БАЛКАНУ

Истраживања праисторије на тлу Средњег Поморавља трају око седам деценија, наравно са дугим периодима застоја, али су од 2002. године интензивирани.

У оквиру пројекта Археолошке радионице „Средње Поморавље у неолитизацији југоисточне Европе“ врше се вишегодишња истраживања у атару села Дреновца, код локалитета „Турска чесма“, источно од Дреновца, преко Аутопута Е5, а на челу стручних тимова из Србије, балканских и европских држава је др *Славиша Перић*, директор Археолошког института у Београду.

Према речима археолога др Перића, Дреновац је најзначајније неолитско насеље. Праисторијско насеље у Дреновцу датира с краја седмог миленијума пре нове ере и припада старчевакој и млађој винчанској култури.

Истражени део неолитске метрополе у Дреновцу простире се на 30 хектара и једно је од највећих неолитских насеља на територији Србије и Централног Балкана.

Археолози су на овом локалитету наилазили на остатке стамбене архитектуре и на скоро 8 метара дубине. **Винчанске куће праисторијске метрополе Балкана имале су димензије 15 x 8 метара и биле су подељене на две собе.**

По оруђу, види се да су се становници овог насеља бавили земљорадњом, ловом и риболовом,

а пронађене су и алатке од вулканског стакла, које су карактеристичне и за подручје Карпата.

Наши прапреци били су мирољубив народ, нису се међусобно женили, већ су то чинили са представницама другог рода/фамилије, с обзиром да су винчанска насеља у долини велике Мораве била многобројна. *Др Славиша Перић*, руководилац истраживања, тврди да је у то време владао матријархат.

Колико је дреновачки локалитет богат, истраживања би могла да се наставе и наредних педесет година, тврде учесници у овом пројекту. Имајући у виду повољну локацију винчанског насеља у Дреновцу, као и близину главног аутопута кроз Србију, у плану је да се овде отвори центар за истраживање неолита Средњег Поморавља и централног Балкана, као и музеј под ведрим небом.

СРЕДЊЕМОРАВСКИ ГЛИНЕНИ БУКВАР

И на тлу Средњег Поморавља, на местима некадашњих праисторијских насеља - мегаполиса, пронађене су и глинене плоче са урезаним писмом, чија се старост процењује на најмање пет миленијума пре нове ере, и оне припадају типу културе познате као – винчанска.

Најновијим открићима из Средњег Поморавља, желимо да поткрепимо научна истраживања и доказе: *Ами Буреа, Роберта Сипријела, Апендинија, Милоја Васића, Светислава*

Билбије, Радивоја Пешића, Олге Луковић Пјановић, Јована Деретића, Слободана Филиповића и бројних других палеолингвиста који тврде да је најстарије писмо на свету настало управо у поддунавској Србији, у Лепенском виру и Винчи, која је била највеће насеље млађег неолита, али поред ње су се развијала и друга насеља, посебно дуж токова великих река, нарочито густо лоцирана у долини Велике Мораве.

Харолд Хартман, професор са америчког института за археомитологију, тврди да речи „урезане на винчанским предметима претстављају протописмо, најстарије на свету“, настало на Балкану и одатле се проширило и на азијске културе.

Археолог *Шан Вин* тврди да „винчански знаци представљају систем а не збирку насумично и произвољно обележених знакова“, а то је закључио после детаљног систематизовања и сређивања 1500 пронађених знакова и симбола у Винчи.

И поред опрезних оцена у вези са винчанским писмом, *Андреј Старовић*, кустос Народног музеја у Београду, тврди да су Винчанци „знали да шаљу и примају писмене поруке“ и да прво писмо нису користили само свештеници или повлашћени слој, већ је оно било доступно свима, чак и деци.

Да ли је Винчанац, поморавски Ариј, Протосрбин Беласт (Пеласт) био писмен? Да ли је и он писмено комуницирао, односно да ли је познавао линеарне и словне знаке и симболе? ○

томе нам је сведочио археолог *Саво Ветнић*, кустос јагодинског музеја:

„На насељима млађег каменог доба - неолита, поред осталог материјала, нађено је и десетак керамичких плочица украшених линеарним знацима. Није реч о украсним шарама или религиозним атрибуцијама, већ је њихов смисао дубљи и значајнији“, рекао нам је 1997. године археолог *Саво Ветнић*.

„Ове глинене плочице представљају својим писмом потребу да се одређене мисли или идеје забележе, да остану као порука или информација. Тако је изречено уверење да се ради о сведочанствима, о праисторијском идеограмском и словном писму. Прва-одсликавају једну идеју, а друга причу од неколико речи“, тврди *Саво Ветнић*.

Према *Ветнићевим* речима, глинене плоче са идеограмским писмом нађене су на неолитским насељима у: Буковчу, Течићу, Супској, Дреновцу и Великом Поповићу, а праисторијски „буквари“ са словним писмом откривени су у: Супској, Дреновцу и у самом граду Параћину.

НАЈРАЗВИЈЕНИЈИ ВАРИЈЕТЕТ СЛОВНОГ ПИСМА ИЗ ПАРАЋИНА

Елипсаста глинена плочица из Параћина, према тврђењу археолога *Саве Ветнића*, представља најразвијенији варијетет словног писма, и да је овде реч о словима, а не о

знацима са неког непознатог предписама, и припада типу „винчанице“.

И ова, као и све друге плочице са праисторијским писмом писане су техником урезивања оштрим предметом у мекану глинену плочу, а не рецимо у камен или кост.

Ветнић је аутору ових редова показао и фотос плочице са „портретом писара“, како га је сам „крстио“, а који је пронађен на локалитету у Дреновцу. *Ветнић* није искључио могућност да се можда ради и о лику неког божанства, чак и праисторијске „иконе“, а што је била традиција код „Винчанаца“, односно Рашана-Беластва, предака данашњих Срба и европеида да имају свог кућног заштитника или патрона.

Ове глинене књиге нису налажене у гробовима, поред скелета, већ у кућним целинама и односиле су се на потребе живих, а не мртвих, што даље говори, да су имале важан значај у животу прастановника овог краја.

А можда су то били први законици, уредбе о кућном реду, табуи који се нису смели прекршити, уредбе или прописи. Укратко, можда баш ту леже и први трагови праисторијског законодавства рашко-пелашког човека, Протосрбина, Арија из Средњег Поморавља.

У закључку своје студије, почев од 13. странице, археолог *Саво Ветнић* пише:

„Од првог открића керамичких фрагмената са урезаним знацима у Винчи, од стране *М. Васића* 1908. године, па до данас, на неолитским насељима у нашој земљи је нађено више

стотина оваквих предмета. Њихов број нарочито импонује са Бањице, Потпарња и Ата код Вршца и Јеле код Шапца.

У међувремену се, такође, увећао и број аутора који су се смело упустили у њихово тумачење, од већ поменутих пионирских радова *М. Васића* из 1910. године и *М. Георгијевског* из 1940. године, као и прве студије *Ј. Тодоровића* из 1969. године. *М. Гарашанин* је о овим студијама посебно издвојио студију *Е. Масона*, а *Р. Пешић* радове овеће групе наших и страних археолога: *Н. Власа*, *В. Поповића*, *Ј. Макеја*, *М. Вина*, укључујући и *Р. Пешића*“.

РЕГИОНАЛНЕ ОСОБЕНОСТИ СРЕДЊЕМОРАВСКОГ ПРАИСТОРИЈСКОГ БУКВАРА

„У вези са овим проблемом, пише даље Саво Ветнић у својој већ поменутој студији, у овим доста бројним и прилично обимним радовима, изречено је више оцена. О регионалним особеностима предмета – таблица презентованих у овом прилогу се може додати следеће:

Ни у једном случају знаци нису урезани у предмете од костију или камена, вероватно због тога што тврдина материјала није дозвољавала да се изведу прецизно, или због тога што их је урезивала особа слабије физичке снаге. Трећи разлог је, можда, тај што су предмети били унапред намењени за ломљење у неком обреду,

у који су били укључени као култни објекти или инструменти култа.

Тешко је поверовати да се о знацима урезаним пре печења радило о „фабричко-радионичким маркама“, а после печења о „знацима својине“. Како онда разумети натписе на грудима статуете из Супске, или на жртвенику из Параћина.

Иначе, у свим случајевима знаци су урезивани у влажну земљу пре печења, што опет значи, и то да се већ у тренутку моделовања предмета знало како треба да изгледају, који ће знаци бити урезани и чему ће предмет и знаци бити намењени.

Према томе, грнчар је истовремено био и „писар“. Како су се, по неким уверењима, израдом грнчарије бавиле жене, уз друге свакодневне послове крај огњишта, то су изгледа оне биле и њихови аутори.

Предмети с урезаним знацима нису налажени у гробовима, као гробни прилози положени уз скелете покојника, него у кућним целинама или у кутурном слоју једног од градитељских стратума на насељу, па се може и по томе закључити да су били у вези са живим, а не са мртвим члановима заједнице“, тврди *Ветнић*.

КО ЈЕ КРИВ ЗА СКРИВАЊЕ СРБСКЕ ИСТОРИЈЕ? „НАУЧНЕ“ БЕСМИСЛИЦЕ О СРБИМА

Археолошка и историјска наука данас, као што знамо, тек у млађем бронзаном добу једва да наслућује народно и културно јединство праисторијских Срба:

„Током позног бронзаног доба на територији Србије се остварује културно, а можда и етничко јединство“, пише један поморавски археолог, чије име из разумљивих разлога нећемо спомињати.

Ова крајње општа и нејасна одредница „етничког јединства“ (чијег?), затим квази научни израз: „култура гробних хумки“ (каква бесмислица и неинвентивност) и опис Срба као:

„Људи са севера који су имали бронзано оружје, мачеве, секире и бодеже“. Овакав „научни“ приступ, уопште не брине праве познаваоце српске античке историје, али их чуди што после свих непобитних доказа „званична историјска наука“ - па и археологија, још увек говоре овакве и сличне идеолошке „мантре“, у које више не верују ни ученици основних школа.

Дакле, на основу историјских записа античких хроничара, закључујемо да је прва раса, прва цивилизација и култура, прво писмо и први бројни систем настао овде у Подунавској и Поморавској Србији, у „рашко-пелашком народу“, који је имао своје прво ћирилично: фонетско и азбучно писмо, своју „винчаницу“ и – најсавршенију винчанску културу.

Већ 2002. године пре Христа, значи на почетку Бронзаног доба, а према сведочењу неоспораваног *Еузебија Памфила*, српски цар Нино Белов, (*У Библији* познат као Нимброд) већ је имао своје светско царство које је обухватало Европу, Азију, Индију и северну Африку. Наравно, у састав Ниновог царства улазила је и Централна Србија, односно Балкан, који је по њему и добио име - Балкан. Цар Нино је био бог Бел, бог Белих, Беластих или Пеластих људи, оних истих Срба из „колевке Европе“, а у освајање света је кренуо управо из Нисе – праисторијског Ниша.

Такозвано бронзано доба, донело је Србима још једно велико светско царство. Освојио га је српски цар Сербон (*у Библији* назван Асур), а у Египту, Средњем истоку и Палестини цар Сарпедон. Српски цар и бог Сербон је 1335. године обновио светско царство Нина Белова. Опет је кренуо из светог српског града Нисе и остварио српску доминацију над народима сва три суседна континента. Династичка лоза цара Сербона (Јеракла) владала је потом Асиријом неколико векова. Асирија се тада звала Сурбија.

Ако после свих непобитних доказа, „Бронзано доба“, у тумачењу савремених историчара и археолога, и даље уопште не препознаје српски историјски идентитет и профил, поставља им се питање, на које немају одговор, ко је онда ратовао у Тројанском рату, ако су обе зарађене стране говориле истим – српским – језиком, молиле се истом богу Аплу-преличеном Аполону, о чему нас

извештава (X)Омер, потврђује Херодот, затим и Страбон, и тако редом? Ако је Срба било тако мало, откуда то да цело Балканско полуострво у то време говори српским језиком, и пише „Рашким писмом“? Зар је то само неидентификована „култура гробних хумки“?

У том истом Бронзаном добу „људи са мачевима, секирама и бодожима“, Срби, Рашани - Рачани (Трачани), према Херодоту били су највећи народ на свету, после Индијаца, и тада су имали своје владаре и царе: Меона, Мана, Атиса, Лида, Меза (Меда), Кара, Алкеја, Нина Белог, Макара, Сербона... Затим Гордија, Миду, Анхура, Литијерса, Марсија, па онда Дардана, Ерихтона, Троса, Ила, Лав Медана, Пријама, Хектора, Париса, Анхиза, Енеја...

То су све, према савременим „историчарима“, били само безлични „људи са бронзанима оружјем“, који су развијали „културу гробних хумки“ и тек „у позном Бронзаном добу су остварили културно, а можда и етничко јединство“. Ако је тако, онда свака част археологији, свака част званичној историјској науци!

У Гвозденом добу, које наравно почиње завршетком Бронзаног доба, око 1000. године пре нове ере, настаје, као што смо видели, један мирнији период развоја и напретка древних Срба и Мораваца.

Да би се до краја видео континуитет српске праисторијске државности, описан у најкраћим цртама, споменућемо Вардилово царство с почетка 4. века пре нове ере, где су му вазали

били Карановићи, а њега наслеђује цар Аргон, чија је престоница у Скадру, па хроничар *Јоанис Зонара* његову државу назива – „Српском империјом“. Аргона наслеђују Карановићи, Филип Први и Филип Други, потом цар **Александар Велики Карановић** – цар српски, „освајач света“, како га назива сам *Аристотел*.

Развијен породични живот Срба бронзаног доба, толкује нам српска савремена археологија, очитује се и у гробовима „спратног карактера“ где се урне стављају једна на другу и причвршћују монолитном конструкцијом, какав је случај на Косову, у Рашкој и у долини реке Топлице.

После 1000. године пре нове ере, на свим поменутих насељима јављају се насеља у виду кружних или елипсоидних земуница, коничних јама, које служе за смештај зрнасте хране (Сарина међа код Јагодине).

Керамичка производња је, такође, једнообразна, праве се велики лонци и питоси, коничне зделе и двоушни пехари и лончићи.

У 9. веку пре нове ере у долини Велике Мораве израста снажна и самостална култура, а период затишја омогућује српским племенима да се посвете ратарству и сточарству.

Земљорадња цвета, а о томе сведоче жрвњеви, силоси и остаци житарица. Сејан је једноредни јечам, просо и једноредна пшеница.

Од домаћих животиња, које су чуване у двориштима, највише су гајена говеда, коњи и свиње, док је оваца и коза било мање.

Жито и крупна стока размењивани су у трговини са другим племенима за скупocene металне предмете, накит и сличне ствари које се нису израђивале у Поморавској равници.

Након свега реченог, неодговорно је тврдити да су старе цивилизације биле примитивне, само зато што их не познајемо довољно добро или можда само у малој мери, а пре свега због тога што су досадашња истраживања неадекватно и недостојно приказивана у јавности, што су се вешто скривала или прећуткивала, и што се и данас на њих гледа са великом дозом скепсе и резерве од стране управо оних научника и истраживача који би требало да афирмишу величанствену српску прошлост, историју и културу.

Изучавање винчанске цивилизације, настале у средњем току Дунава, и у његовим притокама, на територији данашње Србије, која се сматра „расадником беле расе“, „колевком белог европског човека-европеида“ и „источником писмености“, није завршено, већ напротив, тек је на самом почетку.

Исти је случај и са праисторијом у долини Велике Мораве, посебно у Средњем Поморављу, где је по речима једног истраживача „малтене сваки квадратни километар поморавске територије - археолошки локалитет“.

Руку на срце, не може се затајивање и скривање српске древне историје и свесно одбацивање свих релевантних историјских извора и археолошких налаза који иду у прилог Србима, приписати само „научној елити“, нешто се мора приговорити и недостатку самопоштовања и

самонеговања код Срба, њиховој немарности и багателисању сопствене прошлости, културе и историје, односно древног колективног идентитета.

Ако се Србин самовољно избацује из историје, избацује се постепено и из живота, а самим тим се - самоистребљује и самоуништава. Али као што сваки човек има своју судбину, тако и народ као колективни субјекат има своју узлазну и силазну путању.

Верујем да о првородном народу – праоцу данашњих народа, првом европеиду, Аријском Протосрбину, коме је Бог дао величанствену историјску мисију, и даље о њему брине и стара се, као и свих претходних миленијума.

Према тврђењу *Светог Николаја Српског*, Бог кога воли, даје му најтежи задатак, јер зна да ће га бити достојан. Тако је ваљда и са србским народом.

ОДЛОМЦИ ИЗ ПОМОРАВСКЕ ПАМЕТАРНИЦЕ

ПАРАКИНОВ БРОД – НА ВЕЛИКОЈ МОРАВИ

Давно прихваћено историјско уверење да се Паракинов брод, по коме је, наводно, Параћин добио име, налазио на реци Црници, недавно су демантовала два угледна научника професор др *Синиша Мишић* и мр *Небојша Ђокић*, као коаутори научне студије „Капија Поморавља у историјској и војно-стратегијској географији“, у којој дословно тврде:

„Кнегиња Милица је 1398. земљу око трга Паракинов брод даровала духовнику Сисоју, коју су пре тога држали Зуб и Раденко. Испоставило се да је то земљиште у поседу Лавре Хиландара. Кнегиња је наредила да се врати предходном власнику, пошто га Шишат и Зуб предходно омеђе. *Из документа се види да је Паракинов брод био прелаз на Морави, трг и сеоско насеље (подвукао М. Д.).* За Паракинов брод се не каже да припада Петруском крајишту, али је очито био у поседу господара овог крајишта – војводе Црепа Вукославића“, тврде др Синиша Мишић и мр Небојша Ђокић. “Док су северна, источна и јужна граница Петруског крајишта добро познате, западна граница није јасна. Очигледно да она није допирала до Велике Мораве јер се за ни једно насеље на Морави не каже да је у Петрусу“, кажу аутори поменутог дела. Текст је оригинално објављен, са научном апаратуром, у тематском зборнику *„Капија Поморавља“*, Варварин-Крушевац, 2011. године.

БАРАКИН – БЛАТНА ТВРЂАВА

Параћин је много старије насеље него што се званично спомиње у историјским документима 1375. године као Паракинов брод. Стари назив Параћина је – БАРАКИН, како су га и писали многи страни путописци. Сам назив Баракин упућује на претпоставку да име овога града потиче из праисторије. Историчар *Живојин Андрејић*, такође, сматра да Параћин није добио име по властеличићу Паракину, већ да је име овога места много старијег

датума. Наиме, у старосрбском језику поморавских Србаља (Трибала) реч – бар – означавала је тврђаву, а реч - кин - блато. И данас се каже „немој да ме кињиш (киниш=блатиш)“. Дакле, првобитно име Параћина је Баракин или Тврђава од блата, Блатна тврђава, Тврђава у блату и слично. Сви топоними који у свом корену или имену имају морфеме – бар или вар – (Бар, Баракин, Варварин, Вараждин) упућују на закључак да је ту некада била тврђава. А зашто је Баракин добио то име? Ако знамо да је између Параћина и Ћуприје постојало Змичко језеро, онда је разумљиво откуда долази и име БАРАКИН. Ту поред језера Србаљи (Трибали) из Поморавља имали су утврђење, одакле су могли да контролишу тај главни Народни пут (каснији римски назив: Виа популус). Једну, а можда и две стране Баракина „тврђаве у блату“ штитило је Змичко језеро и дубоко, живо блато око њега. Тврђава Баракин-Паракин је током веома дуге историје мењала владаре, пропадала и ојачавала своје бедеме и мењала локацију у складу са исушивањем Змичког језера. Средином 17. века затиче је и *Евлија Челебија*: „Ову тврђавицу подигао је на реци Црмници србски краљ Лазо. По положају своје она је јака...“, пише *Евлија Челебија*.

РИМСКИ ПЕСНИК ВЕРГИЛИЈЕ СПОМИЊЕ МОРАВЦЕ

Да у Италији живе потомци бројних српских племена, сведочи нам и чувени римски песник *Вергилије* још почетком нове ере, који описујући

Самнићане или Самоникле (Самородни, Почетни народ српски) назива их Марувии, а земљу њихову Марувиа, односно Морављани и Моравија. Главни град Мораваца на Апенинском полуострву звао се – Морева, односно Морава. Интересантно је поменути да је *Милош С. Милојевић*, у делу „*Одломци историје Срба*“, описујући српске родове и племена у Италији и њихову географију, пронашао бројне топониме са српским морфолошким кореном и србофоним значењима, па је забележио да Срби и у Италији имају град – Баракин, баш како се и звало праисторијско утврђење на обали Змичког језера, чије име данас користи у мало измењеном облику и наш град, раније Паракин, данас Параћин.

БРОД КРАЉА МИЛУТИНА КОД РАШЕВИЦЕ

Док се припремао да коначно сломи отпор браничевске властеле Растиславића (касније Бранковића), који су ометали комуникацију Цариградским друмом кроз Браничево, краљ Милутин је 1241. године одлучио да ову најважнију балканску и европску трансферзалу – стари Виа милитарис пребаци на леву обалу Велике Мораве. Изабрао је најшире место ове реке код данашњег села Рашевице и ту је изградио – Краљев брод. Тај топоним и хидроним спомиње и кнегиња Милица у повељи из 1398. године. У 19. и 20. веку сви званични списи ово место спомињу као „Рашевичка скела“, која је престала да вози 1984. године после пуштања у саобраћај моста на Великој Морави. Морава је променила корито, али и данас источно

од Рашевице постоји топоним - гат или газ где је загађена (преграђена) Морава могла да се прегази. На том месту у средњем веку била је и митница или царина, а око Краљевог брода постојало је и насеље, о чему сведоче остаци кућног и другог покретног материјала.

ВЛАДАРИ - ДИВОВИ ИЗ ПОМОРАВЉА

Први носилац „пурпурног огртача“ на римском престолу био је Максим Рашанин, Србин из Поморавља, сељак дивовских размера. Био је велики ратник, невероватне снаге и брзине. Био је бржи од коња и најјачи човек у римском царству. Није показивао нарочито уважавање према вишим класама римскога друштва, није био вешт дипломата, али је био цар и човек дивовског раста. И цар Душан Силни био је гигантског раста, а држао је и руднике злата, бакра и гвожђа на Јухору, који се у историјској литератури помињу још раније и као „рудници цара Константина“. И јухорски војвода Момчило био је џиновске корпуленције. О томе народна песма каже: „Што Момчилу до колена беше, Вукашину по земљи се вуче“. И Деспот Стеван Лазаревић био је натпросечно висок и крупан човек, због чега је добио назив Деспот Стеван Високи, који је наследио власништво над рудницима племенитог метала на Јухору. Писани траг о постојању дивовских или џиновских гробова у нашој околини налазимо код *Станоја Мијатовића* који је у Рашевици записао: „У близини ове цркве има џидовско гробље...“ (*Темнић*,

антропологеографска и историјска студија “Београд, 1905). Дивовско гробље поменути истраживач је пронашао и у Горњем Катуну. У Поточцу, на Вељицом брегу, ископавају се костури дивовских размера, а недавно су археолози из Крагујевца на западној страни Јухора код Манастирца ископали гробове дивовских Српкиња. И *Стари завет, Прва књига Мојсијева, глава шеста*, потврђује постојање дивова на Земљи: „А бијаше тада дивова на Земљи; а и послѣје, кад се синови Божији састајаху са кћерима човечијим, па им оне рађаху синове; то бијаху силни људи, од старине на гласу“ (Превод *Ђуре Даничића*).

САРМАТИ ИЗ ПАРАЋИНСКОГ SARMATESA СУ АУТОХТОНИ СРБИ

Прокопије, познати римски историчар, описујући римски војни пут *Via militaris*, наводи и податак да је *Sarmates* одмах после *Noreum Margia* прво велико место. Француски хаџија у *„Јерусалимском путоказу“* 333. године, такође, спомиње *Mutatio Sarmatorum*, римску станицу за промену коња. *Јуречек* и *Милер* убицирају *Сарматес* на локацију данашњег Горњег Видова, док *Каниц* га смешта у близини Сикирице, општина Параћин. Помиње се и трећа локација у пределу код Стакларе, северни део Параћина. То је добро познато у званичној историјској науци, па чак се тврди да Параћин има историјско право да наследи континуитет *Сарматеса*, али се упорно прећуткује одговор на питање – ко су уствари Сармати?

Француски историчар и палеолингвиста *Сипријан Робер* каже: „Срби Сарматије су аутохтони Срби“. *Апијан* из Александрије тврди да су Трибали (Србаљи) и Сармати (Сарбати) два најугледнија и највећа српска племена. Наш историчар *Јован Рајућ* је читао име Сармати као Сарбати. *Епископ Саломон* (умро 920. год.) каже: Sarmatiae Sirbitum dicti... id est quasi Sirbutium – Сармати који су се тада звали Сирби...што је као Сирбути" (Mater verborum). *Вацерод*, који је 1102. године преписао Mater verborum, на многим местима је уз, наведене називе дао тумачења, на чешком језику. Код назива Сармат, редовно даје објашњење да је то Србин, чиме показује, да су *Птоломејеви* Сармати у ствари били Срби. Он пише уз реч Сармат (Sarmatae populi Zirbi) или у преводу (Сармати народ Срби)". *Јосиф Добровски* је писао у писму Јернеју Копитару: **"Срб пак није ништа друго него Сармат, скраћено и предругојачено"** (65.л.ст.45).

Др Јован Деретић детаљније објашњава: "Од почетка нове ере име Сармата, готово стално замењује у Европи име Скита. Велика Русија, Мала Русија и Пољска, биле су тада обележене као Сарматија". А именом Срби називала су се у праисторији, па и у новој ери, сва бројна племена и народи, море беле српске расе, расуте широм три континента (настале у Лепенском Виру и Винчи, односно свагдашњој Србији), коју данас зову – Словенима.

КАКО ЈЕ И КАДА НАСТАО ИЗРАЗ „ЦРНИ ПЕТАК“

Једанаесте године пре Христа, када је Рим био у успону, изби велики устанак Срба . Од Мораве до Купе и од Јадрана до Саве подиже се милион српских ратника и опасно угрози царство цезара Августа, који успаничено пред сенатом изјави: „Ако се не предузму крајње мере, непријатељ ће за десет дана бити пред Римом“. Римљани су морали да откупе своју слободу, дајући злато и скупocene предмете од племенитих метала, и при том су се жалили на „криве Сорбиске утеге“. То је страховито наљутило вођу моравских Срба - Брану, који је бацио свој мач на вагу и узвикнуо: „Јао, побеђенима“. Тај дан Римљани су убележили у својој историји као „црни петак“, израз који је и данас у употреби, записао је *Еузебио Памфил*, писац дела „*Опера Омниа*“. Иначе, рат Срба и Римљана трајао је двадесет година, проширио се на целој територији србскога Балкана, и изазвао велике економске последице у Риму, као што је недостатак хране, високе цене, црна берза и слично, тако да је ова побуна Римљане „многа коштала, а донела мало користи“, како записа Тацит. На крају Римљани су признали Србима грађанско право, ослободили их сваког пореза, осим обавезе да иду у римске легије и ратују за Рим.

РТАЊ – ЗАВЕТНА ПЛАНИНА „НЕБЕСКИХ СИНОВА“

Зашто се Ртањ, планина 25 километара источно од Параћина зове баш тако и које значење има овај назив? Због чега се Ртањ и данас сматра најсветијом српском планином? Да ли је њен највиши врх у облику тростране пирамиде уствари прво слетилиште богова? Да ли су овде прво сишла интеллигентна бића из свемира и убрзала развој човека на Земљи? Можда је баш овде, око Ртања, у пречнику од 500 километара, настала прва напредна цивилизација, као што данас сматрају многи истраживачи српске древности?

Одговор смо потражили у Књизи Еноховој. Енох је био препотопски пророк, којег спомиње и Библија, али његове књиге нису уврштене у корпус Старога завета. Међутим, Књига Енохова је ушла у састав етиопијске Библије, коју користи Етиопијска Православна Црква. У седмом поглављу ове књиге говори се о мешању „синова неба“ или „анђела“ са „кћерима људским“, који су потом сишли на Земљу: „Када се у те дане синови људски намножили, родише им се кћери љупке и лепе. Када их угледаше анђели, синови неба, заљубише се у њих, говорећи: „Изаберимо за се жене из рода човечијег и зачнимо децу“. Њихов вођа Самјаз, на то рече: „Бојим се да сте можда неспособни за тај подухват“. Али они му одговорише: „Присежемо. И обавезујемо се да своје намене нећемо променити, него ћемо завршити што смо наумили.“

Потом сви присегнуше и обавезаше се узајамним проклетствима. Укупно две стотине њих сиђоше на АДИС, врх планине АРМОН, јер су на њих присегнули и обавезали се узајамним проклетствима“. Власи ову планину и данас зову АРМАЊ или АРТАЊ. Овај други назив је данас, додуше, у чешћој употреби. Међутим, можда баш први, скоро заборављени, назив АРМАЊ, може да нам да одговор на питање шта значи назив ове планине. Ако су „синови Божји“ сишли на АРМОН, како каже Енохова књига, онда можемо претпоставити да је АРМОН исто што и данашњи АРМАЊ. Само прелик првобитног имена, а што је резултат језичке деривације овог назива кроз миленијуме. Ако су се „синови Божији“ баш на АРМОНУ заветовали-присегнули и обавезали се, онда би значење планине РТАЊ од тада могло да се тумачи као – заветна планина синова неба. Код Срба су се изгубили облици АРМАН, АРМАЊ И АРТАЊ и остао је лакши за изговор - РТАЊ.

КРАТКА БИБЛИОГРАФИЈА МИРОСЛАВА ДИМИТРИЈЕВИЋА

Мирослав Димитријевић (1950. Рашевица), књижевник, публициста, новинар, есејиста, историограф, књижевни критичар, антологичар и сакупљач народних умотворина.

Објавио је седамдесет седам књига и девет дела у електронским медијима: песама, прича, романа, монодрама, сатире, монографија, антропогеографских и историјских студија, есеја, беседа, антологија и песама за децу.

Превођен је на: енглески, немачки, руски, румунски, бугарски, грчки, турски, русински, јапански, словеначки и македонски језик. Добитник је бројних књижевних награда и признања.

Заступљен је у око стотину антологија, зборника и панорама поезије и прозе у земљи и иностранству.

Један је од најплоднијих сарадника едиције „Хронике села“ Културно-просветне заједнице Србије. Уврштен је у две енциклопедије најпознатијих интелектуалаца света на почетку 21. века.

Његове монодраме „Ортаци“ и „Заменик“ и комедија „Параћински ТВ гневник“ извођене су преко стотину пута у позориштима широм СФР Југославије, и као дипломске представе на факултетима драмских уметности у Новом Саду и Београду.

Покренуо је и уређивао као главни и одговорни уредник следећа гласила: часопис за књижевност, уметност и културу „Дани“, први приватни лист за беседништво „Агапи“, две серије параћинског листа „14 дана“, и „Параћинских 14 дана“, затим подлистак „Ђачки дани“, први приватни сатирични лист после Другог светског рата „Голаћ“ и едицију „Прва књига“ у Параћину.

Мирослав Димитријевић је књижевне прилоге објављивао у скоро свим најугледнијим књижевним часописима и листовима СФР Југославије и Србије: *Књижевне новине, Књижевна реч, Летопис Матице српске, Поља, Улазница, Повеља, Око, Питања, Путеви, Руковети, Одјек, Браничево, Развитак, Расковник, Овдје, Фронт, Багдала, Кораџи, Дани, Доба, Студент, Младост, Омладинске новине, Омладина, НОН, Политика, Политика Експрес, Борба, Наша борба, Глас јавности, Песник, Јеж, Осмех, Ослобођење, Домети, Венац, Победа, Светлост, Универзитетска ријеч, Нови пут, Стиг, Стварање, Књижевна збивања, Наш весник, Вестник, Литературне слово, Тан, Глас, Факк, Рад, Траг, Село, Дуга, Хаику момент, Хаику новине, Паун, Реч младих, Просветни преглед, Задруга, Београдско школство, Гамбит, Равно, Ресавски*

поштоноша, Глас Подриња, Наш глас, Глас Полимља, Глас Оџака, Лозничке новине, 14 дана, Агапе, Голаћ, Хроника, Наше стакло, Нови Поповац, Двоје, Наше дело, Црвена застава, Победа, Кикиндске, Слобода, Штампa, Параћинских 14 дана, Напредак...

О Димитријевићевом стваралаштву писали су најеминентнији српски и југословенски књижевници и критичари: Милисав Савић, Бранислав Петровић, Срба Игњатовић, Милован Витезовић, Драгомир Брајковић, Радомир Андрић, Радомир Мићуновић, Душко Трифуновић, Саша Хаџи Танчић, Димитрије Николајевић, Слободан Павићевић, Љубомир Ћорилић, Верољуб Вукашиновић, Дејан Богојевић, Бајо Џаковић, Слободан Жикић, Петар В. Арбутина, Гојко Ђоко, Томислав Маријан Билоснић, Владимир Девиде, Борислав Хорват, Никола Мићевић, Мићо Цвијетић, Предраг Богдановић Ци, Драган Тодоровић, Милијан Деспотовић, Милосав Славко Пешић, Живорад Ђорђевић, Борислав Хорват, Милета Аћимовић Ивков, Срба Ђорђевић, Зоран Петровић, Мирослав Тодоровић, Владан Ракић, Предраг Марковић, Рајко Лукач, Витомир Теофиловић, Петар Ј. Марковић, Никола Владисављевић, Анђелко Ердељанин, Бане Јовановић, Душан Станковић, Ана Дудаш, Миодраг Игњатовић, Адам Нинковић, Љубиша Ђидић, Милојко П. Ђоковић, Радослав Прокић, Анто Ћосић, Алек Марјано, Бранко Димитријевић, Новак Драшковић, Васил Толевски, Душан Јаковљевић, Славко Седлар, Милован Вржина, Боро Латиновић, Живан Живковић, Небојша Миленковић, Зоран Додеровић, Адам Стошић, Момир Станисављевић, Топлица Симић, Драгица Шредер, Мирослав Тодоровић, Зоран Петровић, Владан Ракић,

Верољуб Вукашиновић, Горан Ђорђевић, Давид Кеџман Дако...

Димитријевићеве књиге су објављиване, такође, код најеминентнијих издавача у Београду и Србији: *Просвета*, *Народна књига*, *Беоњига*, *Београдска књига*, *Апостроф*, *Удружење књижевника Србије - Књижевна заједница Поморавског округа*, *едиција „Хроника села“ Културно - просветне заједнице Србије*, *Политика Експрес*, *Светлост-Крагујевац*, *Багдала-Крушевац*, *Вук Караџић-Параћин*, *Легенда из Чачка*, *Књижевна келија „Свети Сава“ – Параћин*, *Захарије Орфелин-Параћин*, *Икад-Параћин*, *Логос-Параћин*, *Реч младих-Ужице*, *Развигор-Пожега*, *Удружење свесловенске учености-Београд*, *ИК Пешић и синови - Београд*, *ИК Мирослав-Београд*, *Биндер - Београд ...*

Као уредник и издавач потписао је преко шест стотина наслова, а као рецензент и књижевни критичар око хиљаду текстова и есеја.

Био је стални или повремени сарадник у великом броју дневних, недељних и месечних гласила и дописник дневног листа „Наша борба“.

ДЕЛА:

НЕХАЈ КЛАТНА (песме) „Вук Караџић“, Параћин, 1972.

МОЈИ СВЕМИРСКИ ПРЕЦИ (песме), СИЗ културе, Параћин, 1975.

ВЕЛИКА ПОСТЕЉА (песме), „Вук Караџић“, Параћин, 1976.

ПРОЛЕПШАЈ СЕ ОД ПЕСМЕ (избор), СИЗ културе, Параћин, 1980.

ПРЕПОРУЧЕНА ПОШТА (песме), СИЗ културе Параћин, 1982.

ДУГА НАД ЗАВИЧАЈЕМ (избор), СИЗ културе,
Параћин, 1982.
ДОСОЉАВАЊЕ АНЂЕЛА (песме), Књижевно
друштво „Развигор“, Пожега, 1985.
ГЕНЕРАЛНА ПОПРАВКА (песме) „Реч младих“,
Титово Ужице, 1986.
СЕДМОГЛАВА (песме), „Логос“, Параћин, 1986.
АФОРИЗНИЦА (афоризми), КК „Мирко Бањевић“,
Параћин, 1987.
ЖЕЖЕНО (епиграми), „Вук Караџић“, Параћин, 1987.
ВОДЕ ВЕТРОВИТЕ (народне умотворине из
Средњег Поморавља), „Светлост“ из Крагујевца и
„Вук Караџић“ из Параћина, 1987.
ТЕЧНА ПШЕНИЦА (хаику), Хаику клуб „Мацуо Башо“,
Кула, 1987.
ХРЕБ (песме), „Вук Караџић“, Параћин, 1989.
СВРБИЈА (афоризми), „Вук Караџић“, Параћин, 1990.
ПОКАЗНИ ДАН СМРТИ (роман), „Вук Караџић“,
Параћин, 1990.
ШУШУМИГЕ (песме за децу), „Вук Караџић“,
Параћин, 1991.
У ДЕМОКРАТИЈУ, НАПРЕД МАРШ (афоризми),
„Захарије Орфелин“, Параћин, 1992.
УДАЈА ВОДЕ (поема), Књижевна келија „Свети
Сава“, Параћин, 1993.
ПЕСМЕ (поезија), „Вук Караџић“, Параћин, 1995.
ЗНАМЕНИТИ ПАРАЋИНЦИ (монографија),
Скупштина општине Параћин, 1996.
ЗНАМЕНИТОСТИ ПАРАЋИНСКИХ СЕЛА
(монографија), Скупштина општине Параћин, 1996.
ЈАВНЕ ЧЕСМЕ У ОПШТИНИ ПАРАЋИН
(монографија), Скупштина општине Параћин, 1996.
СТРАНИ ПУТОПИСЦИ О ПАРАЋИНУ (монографија),
Скупштина општине Параћин, 1996.

НА ИЗВОРУ РЕЧИ (етимолошка студија), „Вук Караџић“, Параћин, 1996.

ЗНАМЕНИТИ ЋУПРИЧАНИ У ПРВОЈ СРПСКОЈ ЕНЦИКЛОПЕДИЈИ (монографија), Скупштина општине Ћуприја, 1996.

ПЛАНА село (монографија), Радио новинско јавно предузеће „Параћин“, Параћин, 1996.

МИРИЛОВАЦ (монографија), Одбор за село Српске академије наука и уметности и Културно-просветна заједница Србије, Београд, 1996.

ХРЕБ (изабране песме) „Народна књига“, Београд, 1997.

БЕСЕДЕ (беседе) „Народна књига“, Београд, 1997.

ДОЊЕ ВИДОВО (антропоеографска и историјска студија), Одбор за село Српске академије наука и уметности и Културно-просветна заједница Србије, Београд, 1997.

РАТАРИ (антропоеографска и историјска студија), Одбор за село Српске академије наука и уметности и Културно-просветна заједница Србије, Београд, 1997.

МОНОДРАМЕ (монодраме), „Багдала“, Крушевац, 1997.

ПЕДЕСЕТ ГОДИНА ФУДБАЛСКОГ САВЕЗА ОПШТИНЕ ПАРАЋИН (монографија), Скупштина општине Параћин, 1997.

АНТОЛОГИЈА ПОМОРАВСКОГ САТИРИЧНОГ АФОРИЗМА-АПСА, „Политика Експрес“, Београд, 1998.

ПАРАЋИНСКИ ТВ ГНЕВНИК (комедија), „Политика Експрес“, Београд, 1998.

СТАРЕ СРПСКЕ МЕРЕ (есеј), (сепарат часописа за књижевност „Дани“) , Удружење књижевника Србије - Подружница за Поморавски округ, Јагодина, 1998.

ДАВИДОВАЦ (антропогеографска и историјска студија), Одбор за село Српске академије наука и уметности и Културно-просветна заједница Србије, Београд, 1999.

ЋИЋЕВАЦ СА ОКОЛИНОМ (антропогеографска и историјска студија), Одбор за село Српске академије наука и уметности и Културно-просветна заједница Србије, Београд, 1999.

„БУДУЋНОСТ“ ЈЕ УВЕК ИСПРЕД (монографија), Удружење књижевника Србије- Подружница за Поморавски округ, Јагодина, 1999.

СПОМЕНИЦА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ „РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ“ (монографија), Удружење књижевника Србије - Подружница Поморавског округа, Јагодина-Параћин, 1999.

УДРУЖЕЊЕ МС-ВЕЛИКА ПОРОДИЦА (монографија), Параћин, 1999.

БЛЕСАВСКА ШКОЛА (афоризми), Удружење књижевника Србије - Подружница Поморавског округа, Јагодина, 2000.

МЛАЂЕ ДРВЕНО ДОБА (поезија), Удружење књижевника Србије - Подружница Поморавског округа, Јагодина, 2000.

СТО ДВАДЕСЕТ ГОДИНА ПАРАЋИНСКЕ ГИМНАЗИЈЕ (монографија), Гимназија Параћин, 2001.

КЊИЖЕВНИ ЛЕТОПИС ПАРАЋИНСКЕ ГИМНАЗИЈЕ (зборник књижевних радова), Гимназија Параћин, 2001.

ОДРАСТАЊЕ АНЂЕЛА (песме), „Просвета“, Београд, 2002.

ЧАСТ СВАКОМЕ-ДЕМОКРАТИЈА НИКОМЕ (афоризми), „Београдска књига“ и „Апостроф“, Београд, 2002.

ПОТОЧАЦ (антропогеографска и историјска студија),
Одбор за село Српске академије наука и уметности и
Културно-просветна заједница Србије, Београд,
2004.

ОДРАСТАЊЕ АНЂЕЛА (песме), „Просвета“ Београд,
2002.

ШАВАЦ (антропогеографска и историјска студија)
Културно-просветна заједница Србије, Београд,
2012.

АФРОДИТИН ДАР (хит роман), „Калиграф“, Београд,
2008.

БЕЛИ МОНАХ, (роман), Удружење књижевника
Србије-Подружница Поморавског округа, Београд-
Јагодина, 2010.

ЧУВАРИ ТАЈНОГ БЛАГА (хит роман), Удружење
свесловенске учености, Београд, 2011.

САКРИВЕНА ИСТОРИЈА СРБА, (историографска
студија), Удружење свесловенске учености, Београд,
2011.

ЧУВАРИ ТАЈНОГ БЛАГА, (роман- друго издање),
библиотека Бестселер, „Беокњига“, Београд, 2012.

ГАУМАТА, (роман), Мала класична библиотека,
„Легенда“, Чачак, 2012.

ГАУМАТА (роман) друго издање, Удружење
свесловенске учености-Београд, 2013.

ДОЊА МУТНИЦА (антропогеографска и историјска
студија), Одбор за село Српске академије наука и
уметности и Културно-просветна заједница Србије,
Београд, (2013)

РАШЕВИЦА (историјско-лингвистичка студија),
Културно-просветна заједница Србије, Београд,
2012.

АНТОЛОГИЈА ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ХАИКУ ПОЕЗИЈЕ,
објављивана у листу „14 дана“ у Параћину, 1987.

АНТОЛОГИЈА СРПСКОГ АФОРИЗМА, објављивана у листу „14 дана“ у Параћину, 1987.

САВРЕМЕНИ СРПСКИ АФОРИЗАМ, (скраћена верзија) „Дани“-подлистак „Параћинских 14 дана“ за књижевност и културу, Параћин, 2002.

РАЗГОВОРИ СА НАЈПОЗНАТИЈИМ СРБИМА, Радио издање Радио Параћина- емисија „Добротољубље“, 1998.

НОВЕ БЕСЕДЕ , Радио издање Радио Параћина, јутарњи програм, 1998.

ТЕЛЕВИЗИЈСКЕ БЕСЕДЕ, ТВ издање РТВ Канал М у Параћину (суботом поподне) 1998.

БЕСЕДЕ (3), објављиване у листу „Параћинских 14 дана“, на страници „Духовност“, 2000-2003.

МОРАВА И МОРАВЦИ – ПЛАНЕТАРНИ ФЕНОМЕН (антропогеографија) издавач ИК „Пешић и синови“, Београд, 2013.

ЗЛАТНО ДОБА, (песме) , Удружење књижевника Србије - Књижевна заједница Поморавског округа, Јагодина-Београд, 2013.

ТАЈНЕ И ЧУДЕСА ГРАДА ЂЕРЂЕЛИНА (роман) награђен на конкурс издавача за најбољи рукопис 2014. године, Удружење свесловенске учености-Београд, 2014.

СРЕЋАН КРАЈ (песме) Удружење књижевника Србије-Књижевна заједница Поморавског округа, Београд-Јагодина и Српска духовна академија – Параћин, 2014.

МИРОСЛАВЉЕВО КЊИЖЕВНО ЈЕВАНЂЕЉЕ (књижевна критика о стваралаштву Мирослава Димитријевића) Удружење књижевника Србије – Књижевна заједница Поморавског округа, Београд-Јагодина и Српска духовна академија-Параћин, 2014.

ИЗ ИСТОРИЈЕ СРБА СТАРЕ И НОВЕ ЕРЕ
(историографски зборник) – **Изабрана дела, први том**, ИК „Мирослав“ – Београд, 2014.

РАШЕВИЦА (други том – зборник докумената)
Удружење свесловенске учености – Београд и
Српска духовна академија – Параћин, 2014.

КРАТКЕ ПРИЧЕ О ДУГОВЕЧНОМ (изабране и нове приче) – **Изабрана дела**, Удружење књижевника Србије –Књижевна заједница Поморавског округа, Београд-Јагодина и Биндер СЗР- Београд, 2014.
(Књига је изабрана на конкурс Општине Параћин за финансирање најбољих пројеката у култури 2014.)

КРАТКЕ ПРИЧЕ О ДУГОВЕЧНОМ (изабране и нове приче) – **Изабрана дела**, Удружење књижевника Србије –Књижевна заједница Поморавског округа, Београд-Јагодина и Биндер СЗР- Београд, 2014.
(Књига је изабрана на конкурс Општине Параћин за финансирање најбољих пројеката у култури 2014.)

СРЕЋАН КРАЈ (нове и изабране песме – први том) **Изабрана дела** Мирослава Димитријевића, Удружење свесловенске учености, Београд, 2015.

ОТАЦ ДРЕСИРА ЗЕМЉОТРЕС (изабране песме – други том) **Изабрана дела** Мирослава Димитријевића, Удружење свесловенске учености, Београд, 2015.

РОМАНИ - трилогија 1, **Изабрана дела** Мирослава Димитријевића, Удружење свесловенске учености – Београд, 2015.

РОМАНИ – трилогија 2, **Изабрана дела** Мирослава Димитријевића, Удружење свесловенске учености – Београд, 2015.

ПОКАЗНИ ДАН СМРТИ – Књижевни зигурат о тајнама и чудесима града Ђерђелина (треће

издање), Удружење свесловенске учености Београд, 2015.

ДУХОВНЕ БЕСЕДЕ – нове и изабране беседе, изабрана дела Мирослава Димитријевића, Удружење свесловенске учености – Београд, 2015.

КУКУРЕКОХ (нови и изабрани афоризми), изабрана дела Мирослава Димитријевића, Удружење свесловенске учености – Београд, 2015.

ДРАМСКО СТВАРАЛАШТВО (монодраме и једночинке) изабрана дела Мирослава Димитријевића, Удружење свесловенске учености – Београд, 2015.

ШУШУМИГЕ (песме за децу) изабрана дела Мирослава Димитријевића, Удружење свесловенске учености – Београд, 2015.

КЊИЖЕВНЕ НАГРАДЕ И ПРИЗНАЊА

НАГРАДА „ДУШАН СРЕЗОЈЕВИЋ“ ЗА СВЕУКУПАН КЊИЖЕВНИ РАД, КОЈИ ОСТАВЉА ТРАЈАН ПЕЧАТ НАШОЈ КУЛТУРНОЈ БАШТИНИ И ОПЛЕМЕЊУЈЕ СРПСКЕ ДУХОВНЕ ПРОСТОРЕ, КК „Ђура Јакшић“, Јагодина, 2015.

НАГРАДА „ЗЛАТНИ ОРФЕЈ“ ЗА СВЕВРЕМЕНИ ПЕЧАТ И ТРАЈАН ДОПРИНОС СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОЈ БАШТИНИ, Фестивал „Српско перо“, Јагодина, 2014.

ИНТЕРНАЦИОНАЛНО ПРИЗНАЊЕ АКАДЕМИЈЕ „ИВО АНДРИЋ“ ЗА ЖИВОТНО ДЕЛО, Академија „Иво Андрић“, Београд, 2013.

НАГРАДА „РАВАНИЧАНИН“ за изузетан и трајан допринос српској књижевности, историји, духовности и култури - награда за животно дело, Српска духовна академија, 2012.

НАГРАДА „ЖИВОЈИН ПАВЛОВИЋ“ ЗА НАЈБОЉИ РОМАН 2011. ГОДИНЕ – „ЧУВАРИ ТАЈНОГ БЛАГА“, Књижевни клуб „Ђура Јакшић“ и Скупштина града

Јагодине, 2012.

ПОВЕЉА ЗА ЖИВОТНО ДЕЛО-Удружење
књижевника Србије - Књижевна заједница
Поморавског округа, 2012.

НАГРАДА КК „ИВО АНДРИЋ“ – Земун, за најбољу
причу 2012. године поводом годишњице добијања
Нобелове награде Иве Андрића

ОКТОБАРСКА НАГРАДА ПАРАЋИНА ЗА
КЊИЖЕВНО СТВАРАЛАШТВО, Параћин, 1987.

ПЛАКЕТА УДРУЖЕЊА КЊИЖЕВНИКА СРБИЈЕ за
књижевност и трајни допринос угледу и развоју
Удружења, поводом стогодишњег јубилеја УКС-а,
Београд, 2006.

ВЕЛИКА ПОВЕЉА Подружнице Удружења
књижевника Србије за трајан допринос и углед
књижевничке организације, 2007.

ВЕЛИКА ПОВЕЉА Фестивала поезије „Мајско перо“
у Јагодини, 2011.

ПОМОРАВСКИ ОРФЕЈ, признање за најбољу књигу
песама „Хреб“, 2002.

„САТИРИЧНО ПЕРО“ за најбољу књигу афоризама
„Част свакоме, демократија никоме“, Зајечар, 2002.

НАГРАДА „НАШ ГЛАС“ СМЕДЕРЕВСКЕ ПЕСНИЧКЕ
ЈЕСЕНИ, Смедерево, 1990.

ПЕСНИЧКА ХРИСОВУЉА, за трајан допринос
српској књижевности, Српска духовна академија,
Параћин, 2005.

ДРУГА НАГРАДА ЗА КРАТКУ ПРИЧУ 2007. на
интернет сајту:

www.donstalens.com/fun/satira/price_04.php

НАГРАДА ФОНДА „МИРКО ЈОВАНОВИЋ“ Скупштине
општине Крагујевац, за најбоље уметничко
остварење, 1982.

НАГРАДА „СВЕТОЛИК РАНКОВИЋ“, истоимене
Народне библиотеке у Аранђеловцу, за најбољу

приповетку, 1983.

НАГРАДА „ЊЕГОШ“ истоимене Матичне библиотеке у Књажевцу, на конкурс за најбољу збирку кратких прича, Књажевац, 2003.

ДИПЛОМА „КАЈУХ“ за песничко остварење, Ниш, 1983.

ДИПЛОМА „ГОРДАНИНО ПРОЛЕЋЕ“, Сврљиг, 1983.

НАГРАДА и ДИПЛОМА КЊИЖЕВНОГ ДРУШТВА „РАЗВИГОР“ за најбоље сатирично остварење, Пожега, 1983.

ДИПЛОМА ФЕСТИВАЛА КУЛТУРЕ МЛАДИХ СРБИЈЕ, за најбоље књижевно остварење, Књажевац, 1975.

ДРУГА НАГРАДА и ДИПЛОМА ЗА НАЈБОЉЕ ПЕСНИЧКО ОСТВАРЕЊЕ на Сусретима песника Шумадије и Поморавља, 1976.

НАГРАДА и ПЛАКЕТА ЗАЈЕДНИЦЕ КЊИЖЕВНИХ КЛУБОВА СРБИЈЕ, на песничком митингу, Лазаревац, 1982.

„ЗЛАТНА ХРИЗАНТЕМА“ Југословенског фестивала хаику поезије, Ниш, 1993.

ДРУГА НАГРАДА РАДИО БЕОГРАДА за најбољи афоризам године, 1995.

ТРЕЋА НАГРАДА РАДИО БЕОГРАДА за најбољи афоризам године, 1996.

НАГРАДА ЛИСТА „МЛАДОСТ“ за најбољи циклус прича, Београд, 1979.

НАГРАДА ЛИСТА „НОН“ за збирку прича, Београд, 1985.

ПРВА НАГРАДА ЛИСТА „РАД“ за најбоље песничко остварење, Београд, 1987.

ПРВА НАГРАДА „ПРОСВЕТНОГ ПРЕГЛЕДА“ за најбоље песничко остварење, Београд, 1980.

ПРВА НАГРАДА „ПРОСВЕТНОГ ПРЕГЛЕДА“ за најбоље прозно остварење, Београд, 1982.

ПРВА НАГРАДА ЛИСТА „ОМЛАДИНА“ за најбоље прозно стваралаштво, Крагујевац, 1980.
ТРЕЋА НАГРАДА ЛИСТА „ОМЛАДИНА“ за најбоље песничко остварење, Крагујевац, 1980.
ДИПЛОМА ЗА НАЈБОЉЕ ПЕСНИЧКО ОСТВАРЕЊЕ Фестивала културе младих Србије, Књажевац, 1976.
ДРУГА НАГРАДА НА ФЕСТИВАЛУ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ПОЕЗИЈЕ МЛАДИХ, Врбас, 1975.
ДРУГА НАГРАДА НА ФЕСТИВАЛУ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ПОЕЗИЈЕ МЛАДИХ, Врбас, 1977.
ТРЕЋА НАГРАДА НА ФЕСТИВАЛУ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ПОЕЗИЈЕ МЛАДИХ, Врбас, 1978.
ТРЕЋА НАГРАДА НА ФЕСТИВАЛУ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ПОЕЗИЈЕ МЛАДИХ, Врбас, 1979.
ДРУГА НАГРАДА ЛИСТА „НАШ ВЕСНИК“ за поезију, Куманово, 1989.
ДРУГА НАГРАДА КК „ЂУРА ЈАКШИЋ“ за збирку песама „Припитомљена оловка“, Јагодина, 1975.
ДРУГА НАГРАДА КК „ЂУРА ЈАКШИЋ“ за збирку прича „Слатки рулет“, Јагодина, 1975.
ПРВА НАГРАДА КК „ЂУРА ЈАКШИЋ“ за циклус песама „Плави плајваз“, Јагодина, 1978.
НАГРАДА ФЕСТИВАЛА ПОЕЗИЈЕ „ОМЛАДИНА“, Суботица, 1975.
НАГРАДА ФЕСТИВАЛА ПОЕЗИЈЕ „ОМЛАДИНА“, Суботица, 1976.
НАГРАДА ФЕСТИВАЛА ПОЕЗИЈЕ „ОМЛАДИНА“, Суботица, 1981.
ЗАХВАЛНИЦА ЈУГОСЛОВЕНСКОГ ФЕСТИВАЛА ПОЕЗИЈЕ, Суботица, 1981.
ПРВА НАГРАДА ЗА НАЈБОЉИ ТЕКСТ на Фестивалу дечјих песама, Параћин, 1985.
ПРВА НАГРАДА ЗА НАЈБОЉИ ТЕКСТ на Фестивалу дечјих песама, Параћин, 1986.
ТРЕЋА НАГРАДА ЗА НАЈБОЉИ ТЕКСТ на

Фестивалу дечјих песама, Параћин, 1986.
ПРВА НАГРАДА НА ЈУГОСЛОВЕНСКОМ КОНКУРСУ
ЗА НАЈБОЉУ ПЕСМУ, Лозница, 1982.
ДРУГА НАГРАДА НА КОНКУРСУ ЗА НАЈБОЉУ
ПЕСМУ, Организација Уједињених нација за Србију,
Београд, 1975.
ДИПЛОМА "РАТКОВИЋЕВИХ ВЕЧЕРИ ПОЕЗИЈЕ"
Бијело Поље, 1985.
ДИПЛОМА "ЛИМСКИХ ВЕЧЕРИ ПОЕЗИЈЕ",
Пријепоље, 1984.
ТРЕЋА НАГРАДА ЗА РАДИО РЕПОРТАЖУ НА
ФЕСТИВАЛУ УДРУЖЕНИХ РАДИО СТАНИЦА
СРБИЈЕ (коауторство са Ренатом Балдуинијем),
Дивчибаре, 1997.
ПОВЕЉА ТВ БЕОГРАД, ТВ САРАЈЕВО И ТВ НОВИ
САД „ЗНАЊЕ ИМАЊЕ“, Београд, 1982.
ПОВЕЉА САБОРА ЛИКОВНИХ УМЕТНИКА СРБИЈЕ,
Супска (Ђуприја), 1995.
ПОВЕЉА ЗА НАЈВЕЋИ БРОЈ ИЗДАТИХ КЊИГА,
поводом изложбе ауторових издања у галерији
завичајног музеја, Завичајни музеј, Параћин, 1995.
ПЛАКЕТА ЈУГОСЛОВЕНСКОГ ФЕСТИВАЛА
ПОЕЗИЈЕ У ВРБАСУ, Врбас, 1977.
ЗАХВАЛНИЦА ОДБОРА ЗА СЕЛО СРПСКЕ
АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ, Београд, 1997.
ЗАХВАЛНИЦА ОДБОРА ЗА СЕЛО СРПСКЕ
АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ, Београд, 1998.
ПРИЗНАЊЕ ЗА ДОПРИНОС И УНАПРЕЂЕЊЕ
РАЗВОЈА ИНФОРМИСАЊА, Параћин, 1984.
ПОВЕЉА ЗА ДОПРИНОС РАЗВОЈУ КЊИЖЕВНОГ
ЖИВОТА, Књижевни клуб „Мирко Бањевић“,
Параћин, 1982.
ПРИЗНАЊЕ УДРУЖЕЊА ПАРАЋИНАЦА У
БЕОГРАДУ, за допринос и сарадњу у листу
„Параћинац“, 2012.

ПРИЗНАЊЕ КУЛТУРНО-ПРОСВЕТНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ СРБИЈЕ – БЕОГРАД, за развој библиотеке „Хроника села“, 2012.

ПРИЗНАЊЕ ФЕСТИВАЛА „ЋИРИЛИЦА-СЛОВО СРПСКОГ ЛИЦА“, Петровац на Млави, 2012.

НАГРАДА ЗА НАЈБОЉИ РУКОПИС РОМАНА „ТАЈНЕ И ЧУДЕСА ГРАДА ЋЕРЂЕЛИНА“ на конкурс издавача Удружења свесловенске учености – Београд, 2014.

ЗАСТУПЉЕНОСТ У АНТОЛОГИЈАМА И ИЗБОРИМА ПОЕЗИЈЕ И ПРОЗЕ

„ЗРНЦА“-Антологија најкраће приче на српском језику, приредили Дејан Богојевић и Душан Стојковић, „Легенда“, Чачак, 2012.

„ЗРНЦА“-Антологија најкрајше србске прозе (превод на словеначки), „Апокалипса“, Љубљана, 2012.

„ПРОЛЕТНА КИША ПЕСАМА“, „Spring Poetry Rain“, на српском и енглеском, Никозија (Кипар), мај 2012.

„ЗАВЕШТАЊА“ – зборник најбољих радова књижевника дијаспоре и матице, Удружење српских писаца Швајцарске, приредио Братислав Живуловић, Швајцарска (2012)

ЕНЦИКЛОПЕДИЈА КРУШЕВЦА И ОКОЛИНЕ, приредио Слободан Симоновић, Крушевац, 2012.

БИСЕРИ БАЛКАНСКОГ АФОРИЗМА, антологија, приредио Васил Толевски, Београд, 2011.

АЗБУЧНИК СРПСКОГ АФОРИЗМА, приредио др Душан Јаковљевић, Зрењанин, 2008.

ВРАГ И ШАПА, антологија српског афоризма, приредио Витомир Теофиловић, Београд, 2000.

ЧОРТ И ШУТКА, антологија српског афоризма Витомира Теофиловића, превод на руски језик, Москва, 2002.

АНТОЛОГИЈА СРПСКОГ КЊИЖЕВНОГ АФОРИЗМА
„АФОКАЛИПСА“, приредио Александар Баљак,
Београд, 1987.

КО ЈЕ КО У ЈУГОСЛОВЕНСКОМ ХУМОРУ, САТИРИ
И КАРИКАТУРИ, лексикон најпознатијих, приредио
Милован Вржина, Београд, 1998.

СРПСКА КЊИЖЕВНОСТ У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ
ДВАДЕСЕТОГ ВЕКА, приредио Радомир Мићуновић,
„Унус Мундус“, Ниш, 2007.

СЛУЧАЈНИ УЗОРАК, антологија афоризама,
приредио Витомир Теофиловић, „Геа“, Београд,
2005.

НАЈЛЕПШЕ САТИРИЧНЕ ПРИЧЕ, „Алма“, Београд,
2003.

У ПРИЧИ И ОКОЛО, најлепша остварења са
конкурса за најлепшу причу, „Алма“, Београд, 2009.

МИРИС ПЕРА, видео антологија, приредио
Слободан Ивановић на РТВ Канал М, Параћин, 2008.

НАЈКРАЋЕ ПРИЧЕ 2008, зборник кратких прича,
приредио Ђорђе Оташевић, Београд, 2009.

САТИРИЧНЕ ПРИЧЕ 2003, „Алма“, Београд, 2003.

КЊИЖЕВНИ ЛЕТОПИС ПАРАЋИНСКЕ ГИМНАЗИЈЕ,
стваралаштво професора и ученика, Параћин, 2001.

ДВАДЕСЕТ МЛАЂИХ СРПСКИХ ПЕСНИКА,
приредили Предраг Марковић и Рајко Лукач,
„Питања“, Загреб, 1979.

ГРАНА КОЈА МАШЕ, антологија хаику песника
Југославије, приредио Милијан Деспотовић, Пожега,
1991.

ВЕНАЦ ХАИКУ ПЕСАМА ЈУГОСЛОВЕНСКИХ
ПЕСНИКА, приредио Славко Седлар, Нови Сад,
1987.

ИЗБОР ЈУГОСЛОВЕНСКОГ ХАИКУ ПЕСНИШТВА,
приредио Боро Латинковић, Оџаци, 1987.

СОНЕТ И ХАИКУ, пет најпознатијих хаиђина и

сонетиста, избор: Никола Мићевић, часопис за књижевност и културу "Путеви", Бања Лука, 1987.

ЛЕПТИР НА ЧАЈУ, прва југословенска хаику антологија, приредио Милијан Деспотовић 1991.

ПТИЦЕ У ПЛАВЕТНИЛУ, панорамски преглед југословенске хаику поезије, приредили Милијан Деспотовић, Љиљана Петровић и Боро Латиновић, 1991.

РАСТИМО ЗАЈЕДНО, зборник песама за децу, избор Драгице Шредер, двојезично издање на српском и немачком језику, „Српска књига“, Рума, 2003.

ЛИРСКИ ПУТ ОКО СВЕТА, поезија учесника Међународне манифестације „Путем културе у нови меленијум“, двојезично издање на српском и немачком, приредила Драгица Шредер, Задужбина „Петар Кочић“ Бања Лука, 2004.

ГОСТ СА ИСТОКА, студија о хаику поезији југословенских песника, приредио др Живан Живковић, Ниш, 1996.

НАЈБОЉИ ХАИКУ СТИХОВИ, избор Боре Латиновића, Жарка Димића и Аце Видића, Ваљево, 1993.

ЗЛАТНА ХРИЗАНТЕМА 93, југословенска хаику поезија, Ниш, 1993.

ТРЕЋИ ТАЛАС, студија о хаику поезији песника Југославије, аутора Небојше Миленковића, Нови Сад, 1997.

ОД КИШЕ РАСТЕ НЕБО, антологија поморавске хаику поезије, саставио Мирослав Чопа, Параћин, 1997.

ЗБОРНИК ХАИКУ ПОЕЗИЈЕ, избор Моме Димића и Небојше Миленковића, Оџаци, 1997.

АНТОЛОГИЈА КЊИЖЕВНОГ СТВАРАЛАШТВА ШУМАДИЈЕ И ПОМОРАВЉА, часопис „Кораци“, Крагујевац, 1977.

МУДРАЦИ СУ СА ВАМА, подсетник из антологије најлепших мисли светских и домаћих мислилаца, Нови Сад, 1990.

КОСОВСКИ ОРФЕЈ, антологија најлепших песама о Косову, приредио Никола Коља Корбутовски, Београд, 1989.

ФАНТАСТИЧНИ МЕХАНИЧАРИ, избор најлепших прича пет најбољих југословенских аутора на конкурс Нових Омладинских Новина - НОН-а у тиражу од 100. 000 примерака, Београд, 1985.

АНТОЛОГИЈА САВРЕМЕНЕ КЊИЖЕВНОСТИ ПОМОРАВЉА, приредио Бајо Џаковић, Јагодина, 1992.

ПЕСНИЧКИ КЉУЧ СМЕДЕРЕВА, приредио Горан Ђорђевић, Смедерево, 1994.

ТЕСЛА-МАГИЈА И ПОЕЗИЈА, антологија, приредио Никола Корбутовски, Београд, 1998.

И НА НЕБУ И НА ЗЕМЉИ, избор духовне поезије, сачинио Топлица Симић, манастир Каленић, Варварин, 1996.

НАЈЛЕПШИ СТИХОВИ, приредили Љубивоје Ршумовић и Радомир Андрић, Београд, 1981/82.

ЗБОРНИК НАЈЛЕПШИХ ПЕСАМА КЊИЖЕВНЕ ОМЛАДИНЕ СРБИЈЕ, КОС- Београд, 1978.

ЗБОРНИК НАЈЛЕПШИХ ПРИЧА КЊИЖЕВНЕ ОМЛАДИНЕ СРБИЈЕ, КОС- Београд, 1978.

ПЕСНИЧКА ВИДЕО АНТОЛОГИЈА, приредио Слободан Жикић, ТВ Јагодина, 1998.

ДВА МИНУТА ЗА КЊИЖЕВНОСТ, избор из књижевне критике Слободана Жикића, ТВ Јагодина, 1997.

ПЕСМЕ О КОСОВУ, избор из поезије поморавских књижевника, часопис за књижевност и културу „Доба“, приредили Бајо Џаковић и Слободан Жикић, Јагодина, 2009.

САЗВУЧЈЕ ГЕНЕРАЦИЈА, летопис културних догађања, аутор Велимир Вили Хубач, Лесковац, 2006.

КОСОВСКА ПЕСНИЧКА ПОСЛАНИЦА, избор поезије о Косову, приредио Никола Корбутовски, 1989.

СРЦЕ У ИЗЛОГУ, избор из књижевног стваралаштва просветних радника Србије, „Просветни преглед“, Београд, 1980.

КРЕДОМ ПО УМУ, књижевност просветних радника Србије, „Просветни преглед“, Београд, 1982.

88 НАЈЛЕПШИХ ПЕСАМА О ТИТУ, антологија, приредио Никола Корбутовски, Београд

СЛОВО ЉУБВЕ, зборник Међународног фестивала поезије, Деспотовац, 1998.

ПРОЛЕПШАЈ СЕ ОД ПЕСМЕ, зборник поезије, СИЗ културе, Параћин, 1984.

САТИРИЗИЧНИ УГАО, избор најлепших афоризама, сепарат листа „14 дана“, Параћин, 1984.

ПОТКОЗАРСКИ СУСРЕТИ, зборник награђених аутора, Куманово, 1989.

ШПАНИЈИ-ЈУГОСЛОВЕНСКИ ПЕСНИЦИ, антологија, приредио Никола Корбутовски, „Повеља“, Краљево, 1986.

ПОД НЕБОМ КРУШЕВЦА, књижевно-историјски зборник мр Адама Стошића, Крушевац, 1996.

ДИГ ЗА ПЕСМУ, 66 најлепших песама о Каленићу, приредио Топлица Симић, Рековац, 1996.

ПИСАЊЕ УЗ ВЕТАР, антологија поморавског афоризма, приредио Александар Добросављевић, Јагодина, 1997.

СРПСКА ПЕСНИЧКА ПЛЕТЕНИЦА, антологија, приредио Дејан Томић, Нови Сад, 2003.

ЗЛАТНА СТРУНА, десет најлепших песама, Међународног фестивала поезије, Смедерево, 1981.

ДЕСЕТ НАЈЛЕПШИХ ПЕСАМА, Југословенског

фестивала поезије, Врбас, 1975.
ДЕСЕТ НАЈЛЕПШИХ ПЕСАМА, Југословенског фестивала поезије, Врбас, 1977.
ДЕСЕТ НАЈЛЕПШИХ ПЕСАМА, Југословенског фестивала поезије, Врбас, 1978.
ДЕСЕТ НАЈЛЕПШИХ ПЕСАМА, Југословенског фестивала поезије, Врбас, 1979.
ДЕСЕТ НАЈЛЕПШИХ ПЕСАМА, Фестивала младих песника Југославије, Титоград, 1976.
ДЕСЕТ НАЈЛЕПШИХ ПЕСАМА, Фестивала младих песника Југославије, Подгорица, 1985.
ПЕЧАТ ВАРОШИ СРЕМСКОКАРЛОВАЧКЕ, избор најлепших песама са конкурса, Сремски Карловци
АНТОЛОГИЈА СВЕТСКОГ АФОРИЗМА, Љубиша Михајловић, Сврљиг, 2002.
АНТОЛОГИЈА ЈУГОСЛОВЕНСКОГ АФОРИЗМА, Љубиша Михајловић, Сврљиг, 2003.
ПАРАЋИН И ОКОЛИНА, илустрована енциклопедија, Параћин, 2003.
ЗБОРНИК НАЈЛЕПШИХ ПЕСАМА, Југословенског фестивала у Суботици, 1975.
ЗБОРНИК НАЈЛЕПШИХ ПЕСАМА, Југословенског фестивала у Суботици, 1976.
ЗБОРНИК НАЈЛЕПШИХ ПЕСАМА, Југословенског фестивала у Суботици, 1981.
ПЕСМА НАС ЈЕ ОДРЖАЛА, зборник песама, приредио Бајо Џаковић, Јагодина, 1999.
АНТОЛОГИЈА ЉУБАВНЕ ПОЕЗИЈЕ ПОМОРАВЉА „СТРАСТ У ВЕНАМА“, приредио Бајо Џаковић, Јагодина, 2000.
НАЈЛЕПШЕ ПЕСМЕ О КНЕГИЊИ МИЛИЦИ, антологија, приредили Бајо Џаковић и Слободан Жикић, Јагодина, 2008.
КРАТКЕ ПРИЧЕ НАЈПОЗНАТИЈИХ АУТОРА, 2007. на интернет сајту

www.donstalens.com/fun/satira/price_04.php

ТИМОЧКА ЛИРА – 50 година Фестивала културе младих Србије – 45 година поезије, летопис, Књажевац, 2011.

„ЂИРИЛИЦА-СЛОВО СРПСКОГ ЛИЦА“, зборник најбољих песама, Петровац на Млави, 2012.

ФРУЛА У СТИХОВИМА СРПСКИХ ПЕСНИКА, зборник поезије, сакупио Дејан Томић, издавачи Туристичка организација Чачак и Сабор фрулаша Србије, Чачак, 2012.

„ВЕЧИТИ РАМ“, ЗБОРНИК, Уметничко удружење „Милутин Алемпијевић“, 2013.

„ГАРАВИ СОКАК“, зборник песама, Инђија, 2015.

„ЧЕГАРСКЕ ВАТРЕ“, зборник песама“, Ниш, 2015.